

Nr 170.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förslag till förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566); given Stockholms slott den 28 februari 1930.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom inhämta riksdagens yttrande över härvid fogat förslag till förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sven Lübeck.

Förslag
till
Förordning
om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).¹

Härigenom förordnas, att 8 § 3 mom., 27 §, 43 § 4 mom. och 52 § hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 skola i nedan angivna delar hava den ändrade lydelse, som nedan angives, samt att i stadgan skola införas två nya paragrafer, en efter 23 §, betecknad 23 a §, och en efter 49 §, betecknad 49 a §, av den lydelse och med de överskrifter, som i det följande angivas:

1 KAP.

Om allmänna hälsovården i stad.

8 §.

3 mom. I fråga — — — — — för bostadsändamål.

Hälsovårdsnämnden må — — — — — hälsan föreligger.

Där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda, äger hälsovårdsnämnden i fråga om boningsrum jämte därtill hörande utrymmen ävensom angående kläder och bohag meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra.

Om åtgärder mot råttor och möss.

23 a §.

Där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av råttor och möss.

27 §.

Med böter — — — — — nedsatt lik.

Samma lag vare i fråga om underlåtenhet att efterkomma förbud, föreskrift eller anvisning, som hälsovårdsnämnd meddelat med stöd av 8 § 3 mom. tredje stycket, 9 § 4 mom., 10 § 3 mom. andra stycket, 16 § 2 mom. första stycket,

¹ Senaste lydelse beträffande 27 och 52 §§, se 1921: 553.

20 § 1 mom. andra stycket, 21 § andra stycket, 23 a § samt 25 § 5 mom. andra stycket.

2 KAP.

Om allmänna hälsovården på landet.

43 §.

4 mom. I fråga — — — — — för bostadsändamål.

Hälsovårdsnämnden må — — — — — hälsan föreligger.

Där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda, äger hälsovårdsnämnden i fråga om boningsrum jämte därtill hörande utrymmen ävensom angående kläder och bohag meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra.

Om åtgärder mot råttor och möss.

49 a §.

Där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av råttor och möss.

52 §.

Med böter — — — — — nedsatt lik.

Samma lag vare i fråga om underlåtenhet att efterkomma förbud eller föreskrift, som hälsovårdsnämnd meddelat med stöd av 43 § 4 mom. tredje stycket, 44 § 3 mom., 45 § 3 mom. andra stycket eller 49 a §.

Denna förordning skall träda i kraft den 1 januari 1931.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1930.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Lübeck anför:

Inom socialdepartementet föreligga för närvarande till prövning vissa förslag, vilka avse vidtagande av åtgärder mot råttor och möss samt mot bostadsohyra. Jag anhåller nu få anmäla detta ärende.

Åtgärder mot
råttor och
möss.
Gällande
bestämmel-
ser.

I gällande författningar finnas icke några allmänna bestämmelser, som direkt avse vidtagande av åtgärder mot råttor och möss. Emellertid upptager hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 vissa föreskrifter, som äsyfta bland annat att försvåra existensmöjligheterna för nämnda djur. Sålunda stadgas beträffande hälsovården i stad i 15 §, att köksavfall, sopor, vid rengöring av gård och gata uppsamlad orenlighet och andra dylika ämnen skola, därest de ej genast bortforslas, uppsamlas i täta flyttbara kärl, som äro försedda med tätt slutande lock och uppställda på tätt underlag, som ligger högre än angränsande marks yta. Kärlen skola vara av modell, som blivit av hälsovårdsnämnden godkänd. Beträffande hälsovården på landet föreskrives i detta hänseende i 49 § hälsovårdsstadgan, att köksavfall m. m. ej må uppsamlas eller förvaras så, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma. Epidemilagen den 19 juni 1919 innehåller vidare några stadganden, som närmast avse motverkande av pestsmittas spridande genom råttor. Enligt 12 § i nämnda lag skall hälsovårdsnämnden, om ovanlig dödlighet yppas bland råttor, särskilt i hamnstäder eller på hamnplatser, med hänsyn till fara för pestsmitta skyndsamt lämna uppgift om förhållandet till länsstyrelsen, som enligt 13 § har att vidarebefordra dylik anmälan till medicinalstyrelsen och chefen för socialdepartementet. I 14 § av epidemilagen föreskrives ytterligare, att Konungen förordnar om de åtgärder, som utöver vad epidemilagen stadgar kunna finnas erforderliga för att förhindra smittsamma sjukdomars införande i riket. Bestämmelser härutinnan äro meddelade i kungörelse den 30 april 1920 (nr 297), vilken bland annat upptager stadganden om utrotande av råttor å fartyg, smittat av

pest eller misstänkt för sådan sjukdom, samt om förhindrandet därav, att råttor begiva sig från dylikt fartyg i land eller från land till fartyget. Slutligen stadgas i 15 § epidemilagen, att hälsovårdsnämnd skall sörja för att, då pest är gånge, råttor hindras att komma ombord å fartyg.

I syfte att befrämja vidtagande av åtgärder mot råttor och möss har från olika håll föreslagits införande av bestämmelser i detta hänseende.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 15 november 1918 bemyndigat *medicinalstyrelsen* att tillkalla tre legitimerade läkare att såsom sakkunniga biträda styrelsen vid granskning och komplettering av gällande föreskrifter samt utgivna råd och anvisningar beträffande akuta, smittsamma sjukdomar ävensom vid arbetet för bekämpande av farsoter samt en av de enligt nämnda bemyndigande tillkallade personerna biträtt styrelsen bland annat vid utarbetande av förslag till lag om utrotande av råttor och möss, överlämnade styrelsen med skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 februari 1922 det sålunda utarbetade förslaget jämte motivering samt hemställde, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga proposition om antagande av lag i ämnet i enlighet med förslaget.

Enligt det av styrelsen framlagda förslaget skulle det i stad, köping och sådant samhälle, för vilket hälsovårdsstadgans bestämmelser angående stad vore gällande, åligga kommunen att vidtaga åtgärder för utrotande av råttor och möss. Enahanda skyldighet skulle åligga jämväl annan kommun, om inom densamma råttor och möss förekomme på sådant sätt, att genomförandet av nyssnämnda åtgärder försvårades eller omöjliggjordes. I varje kommun, som nu nämnts, ägde kommunens beslutande myndighet bestämma, huruvida de omförmälda åtgärderna skulle vidtagas helt eller delvis genom kommunens egen försorg eller av de enskilda fastighets-, tomt- eller jordägarna. Om dylika åtgärder jämlikt kommunens beslut skulle vidtagas av enskilda, ägde hälsovårdsnämnden förelägga viss efter omständigheterna lämpad tid för åtgärdernas genomförande samt fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet till efter rättelse. Därest ägaren uraktläte att inom föreskriven tid vidtaga påfordrade åtgärder, ägde kommunen låta utföra dem på hans bekostnad. Å fartyg, med undantag av örlogsfartyg, ålåg det befälhavaren att vidtaga åtgärder för utrotande av råttor och möss. Även mot honom skulle hälsovårdsnämnden äga rätt att förelägga vite och vidtaga åtgärder, som nyss nämnts. Till bestridande av kostnaderna för undersökningar över rättutrotningsmedel och metoder ävensom för beredande av bidrag åt kommuner för genomförande av åtgärder, som föreskrevs i lagen, skulle statsbidrag utgå enligt grunder, som skulle bestämmas av Kungl. Maj:t. Det tillkomme Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter bland annat angående åtgärder, som avsåge att göra byggnader, särskilt nybyggnader och sådana byggnader, som användes till förvaring av födoämnen, rättsäkra, och som vore ägnade att för råttor och möss försvåra åtkomsten av föda, ävensom i fråga om rättutrotningsmedel, vilkas användande kunde medföra fara för människor eller husdjur. Lagen skulle till en början gälla allenast fem år.

*Tidigare
förslag och
framställ-
ningar i
ämnet.
Medicinal-
styrelsens
förslag d. 6
februari 1922.*

Såsom allmän motivering för förslagets framläggande anförde styrelsen bland annat:

Råttor och möss, särskilt den hos oss vanligast förekommande bruna råttan, vore bland våra svåraste skadedjur. De vore allätare och utmärkte sig för mycket stor fruktsamhet. De hade ock vunnit en oerhörd stor utbredning och någon väsentlig tillbakagång av råttstammen hade ej kunnat iakttagas, snarare syntes den inom vissa samhällen inom landet hava vunnit ökad utbredning.

Råttornas glupskhet vore känd. Förutom vanliga födoämnen angrepe de i stor utsträckning bland annat textil- och trävaror. Den ekonomiska skadegörelse, som råttorna på så sätt åstadkomme, vore utomordentligt stor. Man hade beräknat (1913), att råttorna i Nord-Amerikas Förenta Stater förstörde värden för 600 miljoner kronor årligen, och i England beräknades råttorna år 1908 hava förstört födoämnen för närmare 300 miljoner kronor enligt dåtida myntvärde. Några liknande beräkningar för Sveriges vidkommande torde icke finnas. För att emellertid få ett begrepp om vilka belopp det här vore fråga om kunde följande nämnas. År 1919 inlöstes i Stockholm enligt hälsovårdsnämndens berättelse »endast» 24,786 inom staden dödade råttor. Om man beräknade, att varje råtta åstadkomme skadegörelse för 1 öre om dagen d. v. s. i runt tal 4 kronor om året, vilket torde vara synnerligen lågt beräknat, kunde man säga, att nämnda råttfångst räddat värden för åtminstone 100,000 kronor.

Det vore sålunda ett mycket stort nationalekonomiskt intresse som tillgodosåges genom ett energiskt råttutrotningskrig. Men även från en annan synpunkt vore detta en bjudande nödvändighet.

Senare års erfarenhet hade ådagalagt, att råttorna sprede sjukdomar, som vore farliga för människan. Detta gällde särskilt en utomordentligt viktig och ödeläggande farsot nämligen pesten. Råttorna och deras snyltgäster lopporna vore att anse som de farligaste smittspridarna i fråga om denna sjukdom. Man visste numera, att bubonpesten till en början uppträdde som en smittsam sjukdom bland råttorna och först i andra hand gäve anledning till pestfall bland människor. Härigenom förklarades den sedan länge gjorda iakttagelsen, att den geografiska utbredningen av råttpesten i det stora hela täckte utbredningen av människopest. Härvid förekomme råttepizootien ofta månader, innan pestfall uppträdde bland människorna. Man hade velat förklara detta så, att råttorna skulle hava dukat under för pesten i större utsträckning för att de pestsmittade råttlopporna skulle tvingas att uppsöka andra värdar t. ex. människor. Härav följde, att ett utbrott av pest alltid vore ägnat att ingiva stor oro, ty det gäve anledning antaga förekomsten av råttpest, som kanske redan vunnit stor utbredning; genom sitt rörliga men på samma gång otillgängliga levnadssätt kunde nämligen råttorna giva en vidsträckt men svåråtkomlig spridning av pestsmittämnet. Av det sagda framginge, att utrotandet av råttorna vore av avgörande betydelse för bekämpandet av pesten. Dessa synpunkter hade ock allmänt gjort sig gällande vid de gemensamma överläggningar, som höllos i mars månad år 1921 i Köpenhamn mellan representanter för medicinalstyrelserna i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Med skärpa hade framhållits, att den pestfara, som för det dåvarande vore särskilt hotande, krävde bland annat energiska åtgärder mot råttorna såsom smittspridare. Alldeles särskild uppmärksamhet hade därvid riktats på den fara, som låge i pestens överförande medelst råttor å fartyg från mer eller mindre långt avlägsna, av råttpest hemsökta hamnar. En på dylikt sätt införd råttpest kunde sedan lätt medelst råttor i hamnarna spridas vidare i första hand till råttorna i hamnstäderna. På grund härav syntes man hava anledning antaga, att i den internationella sjötrafiken komme att av vissa länder uppställas den

fordran med hänsyn till faran för pestens överförande genom råttor, att fartygen underkastades regelbundet återkommande behandling för råttornas förgörande ombord, och att sålunda försummelse härutinnan kunde tänkas medföra olägenheter för eller till och med hinder i handelsförbindelserna över sjön.

Både ekonomiska och hälsovårdsintressen krävde sålunda att ett intensivt råttutrotningskrig igångsattes. För att detta skulle kunna föras med någon utsikt till framgång fordrades emellertid en planmässighet och energi, som icke syntes kunna vinnas annat än genom ingripande från statsmaktens sida.

Över medicinalstyrelsens förslag inhämtades yttrande från *styrelsen för svenska stadsförbundet*. I yttrande den 17 september 1922 meddelade förbundsstyrelsen till en början, att styrelsen berett stadsläkarna i de tio största städerna tillfälle att uttala sig angående den ifrågasatta lagens behövlighet och lämplighet. I de yttranden, som med anledning därav ingått, hade i allmänhet vitsordats nödvändigheten av särskilda åtgärder för råttornas utrotande och man syntes hålla före, att en lag av den läggning, som av medicinalstyrelsen förordats, därvid skulle hava en uppgift att fylla. Ett par uttalanden ginge dock i avstyrkande riktning. Efter att hava redogjort för de synpunkter, som i berörda hänseende anförts särskilt av dåvarande stadsläkaren i Gävle, R. von Post, yttrade förbundsstyrelsen för egen del i huvudsak:

Styrelsen vore för sin del ej i tillfälle att bedöma, hurvida extra ordinära åtgärder från det allmännas sida för utrotande av råttor och möss inom stads-samhällena kunde anses vara av behovet påkallade. Skulle så vara förhållandet, syntes det emellertid uppenbart, att i ämnet erforderliga bestämmelser icke hade sin plats i en särskild lag utan borde inarbetas i hälsovårdsstadgan, dit de enligt sakens natur hörde.

Av medicinalstyrelsens motivering att döma hyste ej ens förslagsställaren någon större tilltro till direkta utrotningsåtgärder genom gifter och dylikt. Tvärtom erkändes, att på denna väg blott övergående resultat kunde uppnås. En varaktig förbättring av tillståndet vunnes blott genom att försvåra och helst alldeles förinta existensbetingelserna för råttorna. Dr von Post syntes hava givit goda skäl för sin mening, att det härvidlag i främsta rummet gällde att så ordna renhållningen, särskilt gårdsrenhållningen, att råttorna icke kunde föda sig på sopor och avfall utan flydde gårdarna såsom alltför ogästvänliga och osäkra uppehållsplatser. Alla rättsliga förutsättningar för en rationell stadsrenhållning vore, tack vare hälsovårdsstadgan, sedan decennier tillbaka förhanden. De brister, som ännu här och var vidlåda denna viktiga gren av städernas sundhetsväsen, berodde i övervägande grad på ekonomisk oförmåga och andra liknande orsaker, vilka svåriligen kunde i lagstiftningsväg undanröjas.

I den mån råttornas förekomst utgjorde en fara för det allmänna hälsotillståndet, syntes det redan nu på grund av hälsovårdsstadgan åligga vederbörande hälsovårdssamhälle att jämväl med direkta medel söka reducera råttstammen och därigenom minska eller avlägsna faran. Insikten härom torde ock vara allmänt spridd, såsom visas av de råttutrotningskrig, som år efter år på kommunernas bekostnad igångsatts i ett stort antal städer. Även om städernas intresse för dylika företag skulle behöva en särskild uppväckning, vilket i och för sig vore föga sannolikt, måste styrelsen på det högsta beivra, att lagbud, sådana som de ifrågasatta, kunde åstadkomma denna verkan. Säkrare och bättre resultat vunnes helt visst, därest medicinalstyrelsen

tid efter annan, då anledning därtill gäves, genom lämpligt avfattade cirkulär och andra upplysningsåtgärder sökte på kommunalt håll befrämja de syften, som med lagförslaget avsetts.

Ovisst torde däremot vara, huruvida tillräckliga medel f. n. stode till buds att i nödfall med tvång framkalla sådan medverkan från enskilda fastighetsägares sida, som understundom bleve erforderlig för genomförandet av planmässiga rättutrotningsförsök. Genom lokala hälsovårdsföreskrifter, antagna i den ordning 30 § hälsovårdsstadgan bestämde, gjordes dock ofta nog mera kännbara ingrepp i enskild rörelsefrihet och pålades förpliktelser av allvarligare slag än här i regel skulle behöva förekomma. Sannolikt finnes intet hinder att utfärda hälsovårdsföreskrift, enligt vilken fastighetsägare exempelvis tillförbundes att inom sitt område utlägga rättgift enligt en för hela staden eller del därav gemensam plan eller att ställa fastigheten till förfogande för vidtagande av dylik åtgärd genom hälsovårdsmyndighetens försorg. Skulle emellertid hälsovårdsstadgan icke lämna erforderligt stöd för påbud av denna art, borde det vara en ganska enkel sak att jämka stadgan därhän, att eventuella hinder i sådant avseende bortfalla. Emot en författningsändring i denna riktning hade styrelsen för sin del intet att erinra.

Rörande de i utsikt ställda statsbidragen till kommunala rättutrotningsåtgärder kunde styrelsen för det dåvarande icke yttra sig, då varje hållpunkt för frågans bedömning saknades. Därest det statsfinansiella läget verkligen medgäve statsbidragssystemets utsträckande till nya områden, förefölle det emellertid, som om andra långt mer trängande ändamål skulle finnas, vilka hade befogade anspråk på att i första hand komma i åtanke.

Med stöd av vad styrelsen sålunda anfört avstyrkte styrelsen det föreliggande lagförslaget.

Med anledning av vad stadsförbundets styrelse anfört avgav *medicinalstyrelsen* förnyat yttrande i ärendet den 15 november 1926. Häri anförde styrelsen bland annat:

Medicinalstyrelsen konstaterade till en början, att förbundsstyrelsen icke ställde sig avvisande mot förslaget att genom statligt ingripande framtvunga direkta åtgärder mot rättplågan i form av utläggande av rättgift inom enskilda egendomar.

Såsom stöd för sitt avstyrkande av lagförslaget åberopade förbundsstyrelsen ett utlåtande av förste stadsläkaren von Post i Gävle, som ville göra gällande, att det enda i längden verksamma sättet att bekämpa rättorna vore att svälta ut dem, vilket enligt hans mening skulle framför allt åstadkommas genom införande i hälsovårdsstadgan av sopplatsbestämmelser liknande dem i renhållningsstadgan för Gävle intagna. Medicinalstyrelsen ville i detta avseende framhålla, att hälsovårdsstadgan redan innehölle ett flertal ändamålsenliga bestämmelser, avsedda att för rättorna försvåra åtkomsten av köksavfall, sopor och annan orenlighet och att möjliggöra ingripande från hälsovårdsnämnden till förekommande av sanitära olägenheter av dylika ämnen. Ett noggrant iakttagande av dessa bestämmelser utgjorde helt visst ett mäktigt vapen i kampen mot rättorna. Dessa mot avfall och orenlighet riktade bestämmelser vore emellertid långt ifrån tillfyllestgörande, och det syntes anmärkningsvärt, att von Post trodde sig kunna svälta ut rättorna huvudsakligen genom en ordnad renhållning. Rättorna hämtade dock sin föda icke allenast från avfall och dylikt utan ock från de mest olikartade ämnen, som inginge i den mänskliga hushållningen. Det vore ju denna rättans egenskap av allätare, som gjort, att den betecknats såsom ett av människans svåraste skadedjur. Åtgärder måste för den skull vidtagas i syfte att hindra rättorna

att hämta sin föda i boningshus, magasiner, lagerlokaler och upplagsplatser och framför allt att utestänga dem från födoämnen, avsedda för människor och djur.

Jämsides med nu omnämnda indirekta åtgärder mot råttorna borde ett väl organiserat och planmässigt genomfört utrotningskrig mot dem igångsättas. Endast genom samverkan av båda dessa slag av åtgärder kunde kampen mot råttorna upptagas med hopp om framgång.

Beträffande förbundsstyrelsens förslag att de enskilda kommunerna skulle genom lokala hälsovårdsföreskrifter vidtaga åtgärder mot råttorna ville medicinalstyrelsen framhålla, att det sannolikt bleve ett mindre antal kommuner, som komme att besluta utfärdande av sådana bestämmelser av tillräcklig omfattning. För att ernå ett gott resultat vore det mången gång nödvändigt, att angränsande kommuner samtidigt vidtog nu avsedda åtgärder. Detta kunde svårligen ske, om dessa vore beroende på lokala stadganden. Endast genom ett statligt ingripande på det sätt och i den omfattning, medicinalstyrelsen föreslagit, syntes ett planmässigt och energiskt utrotningskrig mot råttorna kunna komma till stånd. I detta sammanhang ville medicinalstyrelsen omnämna, att sedan styrelsen i februari månad 1922 framlade det nu föreliggande förslaget till lag om utrotande av råttor och möss, hade i Danmark utfärdats en ny Lov — den fjärde i ordningen — om Foranstaltninger til Udryddelse af Rotter.

Medicinalstyrelsen hade tidigare framhållit, hurusom pestfaran krävde vittgående åtgärder mot råttorna såsom de förnämsta smittspridarna i fråga om denna utomordentligt farliga farsot. Pestfaran hade under de senaste åren ryckt oss närmare. Pesten förekomme sålunda nu (1926) i nästan samtliga länder, såväl europeiska som utomeuropeiska, invid Medelhavet. Den hade uppträtt i Portugal och Liverpool och helt nyligen hade nya pestfall inträffat i Paris förstäder. Vid den stora internationella sanitetskonferensen i Paris under maj och juni 1926 hade fullständig enighet rått därom, att pestfarsoten framför allt skulle bekämpas genom åtgärder mot råttorna och vissa andra gnagare.

Av det anförda torde framgå, att medicinalstyrelsen hade all anledning att med kraft påyrka, att åtgärder vidtoges mot den överhandtagande råttplågan och att dessa åtgärder för vinnande av planmässighet, likformighet och fullgott resultat reglerades genom lag.

På grund av det anförda vidhöll medicinalstyrelsen sin förut intagna ståndpunkt. Dock ansåg styrelsen, att förslagets bestämmelser om statsbidrag borde helt bortfalla. I övrigt föreslog styrelsen vissa smärre, huvudsakligen redaktionella ändringar av förtydligande art. Sålunda borde lagens rubrik lämpligen förändras till lag om åtgärder mot råttor och möss.

Över förslaget avgavs därefter yttrande av *styrelsen för Sveriges fastighetsägareförbund*. I skrivelse den 23 december 1926 anförde styrelsen i huvudsak:

Av innehållet uti de till förbundet remitterade handlingarna framginge, att stadsläkare i flera av rikets främsta städer haft betänkligheter att framställa mot det framlagda lagförslaget och uttalat tvivel om att på sätt däri föreslagits skulle kunna rådats bot för de olägenheter, som tillvaron av råttor och möss medförde. Dylika personers utlåtanden i en angelägenhet av denna art, grundade som de vore på sakkunskap och praktisk erfarenhet, måste givetvis tillmätas betydelse, och det syntes för den skull med fog kunna ifrågasättas, om ej tillräckliga skäl föreläge att till en början provisoriskt föreskriva de

åtgärder, som avsåges i lagförslaget och vilka säkerligen komme att medföra avsevärda kostnader såväl för det allmänna som för enskilda fastighetsägare.

Det vore påtagligt, att de drivande orsakerna till att rättfrågan blivit aktuell vore *dels* pestfaran, *dels* ock den förstörelse av ekonomiska värden, som rättorna åstadkomme. Att skydda samhällenas invånare mot pestfara och mot onödiga ekonomiska förluster av vad slag dessa vara måtte, vore givetvis sociala intressen, värda all möjlig förståelse och understöd av samtliga lojala samhällsmedlemmar. Däremot förefölle det styrelsen allt annat än självfallet, att fastighetsägarna ensamma skulle bära kostnaderna för uppnående av förmåner, vilka komme alla samhällsmedlemmar till godo och således enligt styrelsens förmenande borde i alla avseenden betraktas som kommunala angelägenheter. Det vore ej fastigheterna såsom sådana, vilka droge till sig rättor, utan dessa ditlockades av hyresgästernas upplag och matförråd eller matrester. Det syntes för den skull enligt styrelsens åsikt rättvist, att fastighetsägarna vid rättkriget icke ålades annan skyldighet än att hålla fastigheterna tillgängliga för de åtgärder kommunens vederbörande föreskreve.

Styrelsen hade särskilt funnit anmärkningsvärt, att i lagförslaget till skillnad mot de utländska lagar, på vilka detsamma stödde sig, införts bestämmelse om skyldighet för fastighetsägarna att i vissa fall försätta sina fastigheter i s. k. rättsäkert skick. Vilka konsekvenser denna föreskrift kunde medföra undandroge sig för det dåvarande allt bedömande, men givetvis hade därigenom lämnats ett betydande spelrum för ett godtyckligt experimenterande. Första åtgärden skulle sannolikt bliva åläggande för fastighetsägarna att cementera golv och väggar uti till fastigheterna hörande källare. Ett dylikt arbete torde för en medelstor fastighet kunna beräknas draga en kostnad ej understigande 2,000 kronor, vilken kostnad säkerligen för många fastighetsägare skulle bliva i högsta grad betungande, måhända utan att medföra avsedd nytta. Såvitt styrelsen hade sig bekant återfunnes icke i någon utländsk lagstiftning bestämmelser av motsvarande art. I detta sammanhang kunde måhända förtjäna omnämnas, att till förbundsstyrelsen ingått meddelande från landets nordligaste städer, att cementering av källare därstädes gör källarna oanvändbara för förvaring av varor, vilka ej tåla frost. (Cementeringen utestänger jordvärmen, vadan en cementerad källare därstädes aldrig bliver frostfri.)

Förbundsstyrelsen ville emellertid icke motsätta sig tanken att gemensamma ansträngningar från stat, kommun och enskilda borde göras för att bekämpa den s. k. rättfrågan och ansåge i likhet med medicinalstyrelsen, att de erforderliga åtgärderna i så fall icke kunde förväntas bliva generellt och effektivt vidtagna utan att vara i lag föreskrivna, men på grund av vad sålunda anförts hemställde förbundsstyrelsen, att eventuell lagstiftning till en början gjordes provisorisk samt erhöle sådan avfattning, att nödiga kostnader skulle bestridas av kommunala eller statsmedel och att fastighetsägarnas skyldighet begränsades till att för föreskrivna åtgärders vidtagande ställa sina fastigheter till förfogande.

Framställning
av Svenska
hälsovårds-
tjänstemanna-
förbundet d.
27 oktober
1927.

Åtgärder i det av medicinalstyrelsen angivna syftet påkallades även av *svenska hälsovårdstjänstemannaförbundet*, som i skrivelse den 27 oktober 1927 anförde bland annat:

I början av maj 1927 hade styrelsen utsänt frågeformulär till sina medlemmar i städer och stadsliknande samhällen angående förekomsten av råttor och möss. Av de till styrelsen inkomna svaren hade framgått, att i de flesta städer och stadsliknande samhällen råttor och möss vore synnerligen talrika och att hälsovårdsnämnderna icke med nuvarande lagstiftning ansåge sig äga möj-

ligheter att på ett effektivt sätt bekämpa dessa skadedjur. Det hade vidare framhållits, att hälsovårdstjänstemännen under sina inspektioner finge dagligen bevittna, hurusom livsmedel, byggnader och annan egendom skadades eller förstördes genom åverkan av råttor.

Det vore allmänt bekant, att förekomsten av råttor innebure påtaglig fara för smittspridning. För hälsovårdstjänstemannen vore det en vanlig iakttagelse, att råttorna under sin jakt efter föda omväxlande uppsökte utrymmen, där livsmedel förvarades, avträden, sopplatser och avskrädeshögar, och det vore ingalunda ovanligt att påträffa drunknade råttor i livsmedelsaffärernas saltningsskar och mjölkbassänger. Vad denna trafik — fränsett snuskmomentet härvidlag — innebure ur smittfaresynpunkt, torde utan närmare utläggning vara uppenbart. Härtill borde dock läggas den icke oväsentliga omständigheten, att blotta medvetandet om förekomsten av råttor i en fastighet spridde vantrevnad bland husets folk, särskilt bland kvinnor, som vanligen bemäktigades av skräck vid åsynen av dessa obehagliga djur.

Med kännedom om den smittofara, den ekonomiska skadegörelse och den vantrevnad, som följde med förekomsten av råttor, vore det utan tveivel samhällets plikt att vidtaga planmässiga och effektiva åtgärder mot råttplågan.

Rättbekämpandet vore ingalunda så fruktlöst, som mången föreställde sig, och erfarenheten från de enstaka samhällen, vilka dittills bedrivit en någorlunda välordnad kamp mot råttorna, visade att rättstammen kunnat högst betydligt decimeras. De medel, som huvudsakligast kunde komma i fråga i kampen mot råttorna, vore giftutläggningar, rättsäkerhetsanordningar inom fastigheterna och ordentlig uppsamling av avfall i rättsäkra kärl. Giftet vore vid en rationellt bedriven rättutrotning oundgängligt, då det givetvis vore huvudsaken att fortast möjligt få död på råttorna, oavsett var de kunde hava sina boplatser.

Det vore dock icke tänkbart att fullständigt befria ett samhälle från råttor, och därför finge kampen mot råttorna aldrig helt avstanna; med ett fortgående och väl organiserat rättkrig kunde dock rättstammen för ringa kostnader hållas nere vid ett minimum. För att kunna åstadkomma ett dylikt gott resultat för rimliga kostnader vore det emellertid nödvändigt, att hälsovårdsnämnderna, som borde leda och organisera rättutrotningen, kunde åberopa en speciell lagstiftning, som beredde dem möjligheter att, där så skulle visa sig nödigt, tvinga likgiltiga eller treskande fastighetsägare att medverka vid rättbekämpandet. Det hade nämligen ofta visat sig, att fastighetsägare, som icke kunnat förmås att vidtaga utrotningsåtgärder i sina fastigheter, därmed omintetgjort alla bemödanden att få slut på råttorna i grannfastigheterna.

I fråga om formen för en dylik lagstiftning vore meningarna delade. Medicinalstyrelsen hade med sitt förslag i ämnet anvisat en framkomlig väg till en sådan lagstiftning, och svenska stadsförbundets styrelse hade föreslagit en annan utväg. Att, såsom stadsförbundets styrelse föreslagit, överlåta åt kommunerna att med stöd av § 30 i hälsovårdsstadgan utfärda och söka stadfästelse a lokala stadganden i här berörda avscenden vore emellertid icke tillrädligt, ty på den vägen vunnes icke det åsyftade målet: likformighet och planmässighet i åtgärderna för nedbringandet av rättstammen i våra städer och stadsliknande samhällen med därav följande gott resultat. Skulle det vara möjligt att i hälsovårdsstadgan inarbete föreskrifter om rättutrotning, borde däremot dessa till sin innebörd göras så fullständiga, att lokala föreskrifter normalt bleve överflödiga. Vidare borde dessa föreskrifter kompletteras av särskilda råd och anvisningar rörande rättutrotning, som medicinalstyrelsen ägde utfärda.

Med stöd av vad styrelsen sålunda anfört och då det onekligen vore ett synnerligen viktigt statsintresse ur såväl sanitär som ekonomisk synpunkt, att antalet råttor och möss nedbringades till det minsta möjliga inom landet, och då

hälsovårdsmyndigheterna på anförda skäl icke kunde med nöjaktig framgång föra kampen mot dessa skadedjur, anhöll förbundsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte med det snaraste avgiva proposition till riksdagen om sådan lag, som medicinalstyrelsen föreslagit, eller också såsom tillägg till gällande hälsovårdsstadga utfärda föreskrifter i samma syfte.

Framställning av Stockholms stads hälsovårdsnämnd, överlämnad till Kungl. Maj:t d. 6 mars 1929. Med skrivelse den 24 mars 1926 överlämnade *Stockholms stads hälsovårdsnämnd* till överståthållarämbetet en av kommissarien vid stadens hälsopolis avlämnad berättelse över en av honom under sommaren 1925 företagen resa till Hälsingborg och Köpenhamn för studerande av där praktiserade åtgärder för utrotande av råttor ävensom ett av sundhetsinspektören i Stockholm avgivet tjänsteutlåtande i ärendet. Nämnden anförde därvid följande:

Hälsovårdsnämnden delade den uppfattning, som kommit till uttryck i nämnda berättelse och utlåtande, nämligen att varaktiga resultat i striden mot råttorna ej torde kunna vinnas, såvida icke hälsovårdsnämnderna utrustades med laglig befogenhet att framtvinga fastighetsägarnas medverkan därtill. Hälsovårdsnämnderna borde sålunda tillerkännas befogenhet att vid behov ålägga fastighetsägare att förse ventilationsöppningar och gluggar i källarvåningar med skyddsgaller, att på ett tillfredsställande sätt igentäppa råtthål i grundmurar och å gårdsplan, att iakttaga en synnerligen omsorgsfull renhållning i källare och å gårdsplan, särskilt å platsen för sopkärlen, att avlägsna allt, som kunde tjäna råttorna till föda, att utlägga råttgift o. s. v.

Med åberopande av det anförda hemställde hälsovårdsnämnden om åtgärder för hälsovårdsnämndernas utrustande med antydda befogenhet, vilket syntes lämpligen kunna ske genom särskild lagstiftning eller genom komplettering av hälsovårdsstadgans bestämmelser.

Över framställningen avgåvos yttranden den 3 maj 1926 av polismästaren i Stockholm och den 25 februari 1929 av medicinalstyrelsen. *Polismästaren* uttalade därvid, att det syntes vara både ändamålsenligt och i hög grad behöfligt, att hälsovårdsnämnd tillerkändes den befogenhet, som avsåges i framställningen. *Medicinalstyrelsen* erinrade om det av styrelsen tidigare avgivna förslaget och framhöll, att en lag i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag skulle medföra just vad som avsåges med hälsovårdsnämndens framställning. Med skrivelse den 6 mars 1929 överlämnades framställningen till Kungl. Maj:t av *överståthållarämbetet*, därvid ämbetet förordade bifall till framställningen.

Inom socialdepartementet upprättades därefter ett förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan. Förslaget, som på sätt i det följande närmare omförmäles jämväl innehöll bestämmelser om åtgärder mot bostadsohyra, avsåg i förevarande del allenast stads planlagda område och därmed i avseende å den allmänna hälsovården likställt område. Enligt förslaget skulle i 1 § bland hälsovårdsnämnds allmänna skyldigheter meddelas föreskrift om nämndens åliggande att verka för vidtagande av åtgärder mot råttor och möss. Vidare upptog förslaget en ny paragraf, betecknad 23 a § och försedd med särskild överskrift »Om åtgärder mot råttor och möss», av följande lydelse:

»Inom stad skall så vitt möjligt hållas fritt från råttor och möss. Särskilt

gäller detta i fråga om byggnad, vartill räknas jämväl skjul, höns hus och annat mindre hus, jämte angränsande mark ävensom upplag och avstjälpningsplats.

Där sådant prövas av behovet påkallat, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av råttor och möss.»

Slutligen skulle i 27 § andra stycket införas bestämmelse om bötesstraff från och med fem till och med ettusen kronor för den, som underlät att efterkomma av hälsovårdsnämnd med stöd av 23 a § andra stycket meddelad föreskrift. Ändringarna föreslogos skola träda i kraft den 1 januari 1931.

Över förslaget jämte en därvid fogad promemoria, innehållande redogörelse för tidigare förslag och framställningar i ämnet samt en kortfattad motivering av de föreslagna ändringarna i hälsovårdsstadgan, inhämtades genom remiss den 24 juli 1929 yttranden av *medicinalstyrelsen* och *samtliga länsstyrelser* ävensom *styrelsen för svenska stadsförbundet*, *styrelsen för svenska landskommunernas förbund*, *Sveriges fastighetsägareförbund* och *svenska hälsovårdstjänstemannaförbundets styrelse*. Med sina utlåtanden hava länsstyrelserna i allmänhet överlämnat yttranden av *tjänsteläkare*, varjämte i några län *hälsovårdsnämnder*, *magistrater* och *stadsstyrelser m. fl.* yttrat sig.

Yttranden
över sist-
nämnda för-
slag.

Samtliga i ärendet hörda myndigheter och sammanslutningar hava tillstyrkt vidtagande av åtgärder mot råttor och möss. Flertalet av dem har ock i huvudsak förordat förslaget eller lämnat detsamma utan erinran. I det följande lämnas redogörelse för det huvudsakliga innehållet av yttrandena.

Beträffande frågan, huruvida föreskrifter om åtgärder mot råttor och möss erfordras, har *medicinalstyrelsen* framhållit, att behovet av sådana föreskrifter nu torde vara så allmänt erkänt, att styrelsen icke ansåge sig behöva närmare ingå därpå.

Behovet av
bestämmelser
i ämnet.

T. j. förste stadsläkaren i Stockholm anför i yttrande, som åberopas av *Stockholms stads hälsovårdsnämnd*:

Inom snart sagt alla civiliserade länder hade man nu kommit till insikt om nödvändigheten av att på det mest energiska sätt bedriva råttutrotning, och man konstaterade därför med en viss förvåning det ytterst ljumma intresse som på olika håll inom vårt land visades dessa frågor och som tagit sig uttryck i diskussionen om *medicinalstyrelsens* lagförslag av år 1922. Ur nationalekonomisk synpunkt låge betydelsen av att hindra råttans skadegörelse å växande gröda, trävaror, födoämnen och elektriska ledningar (med åtföljande kortslutning och eldsvåda) i öppen dager. Råttans roll som smittospridare för epidemiska farsoter såsom pest vore så pass fastslagen, att ett negligierande av råttfrågan vid eventuell pestfara kunde medföra katastrofal spridning av epidemin men kunde även annars medföra betydande svårigheter och otrevnad. exempelvis för sjöfart och handel tack vare de rigorösa åtgärder mot smittofara, som i utländska hamnar vidtoges mot fartyg kommande från länder där råttutrotningen icke bedreves med tillbörlig energi. När därtill komme, att enligt nyligen gjorda erfarenheter råttor och möss torde kunna misstänkas vara smittobärare även för inhemska sjukdomar, till exempel den i vårt land rikligt uppträdande sömnsjukan, torde väl ytterligare motivering för ett intensivt råttbekämpande näppeligen vara erforderlig.

I den kring sagda lagförslag förda diskussionen framträdde även tvivel på direkta utrotningsåtgärders värde och framhölles, att man i stället borde lägga huvudvikten vid renhållning, med andra ord sökt svälta ut råttorna. Omöjliggörandet för råttorna att erhålla föda vore utan tvivel en ytterst viktig faktor i råttkriget, men varje inom dessa frågor erfaren person visste, att detta ej vore tillfyllest utan att direkta åtgärder såsom giftutläggning, fällor, hållandet av kattor och råtthundar samtidigt erfordrades. Ett oeftergivligt villkor för effektiviteten av sådana åtgärder vore vidare att dessa vidtoges eller leddes av verkligt sakkunniga personer då erfarenheten visat, att misslyckandet av ett råttkrig ofta berodde på olämpligt gift eller olämpligt utläggande av betet. Av lika stor betydelse vore att allt råttbekämpande skedde planmässigt, så att icke ett område råttbefriades, medan på ett närliggande område råttorna frodades. Om till exempel i Stockholm och Sundbyberg igångsattes ett efter alla konstens regler ordnat råttutrotningsarbete, medan råttbekämpandet i Hagalund bedreves slappt eller ej alls, så äventyrades helt och hållet effekten av arbetet i de båda nämnda städerna.

Det torde sålunda vara uppenbart, att en energisk råttutrotning vore både nödvändig och genomförbar, om den bedreves planmässigt över ett större område och leddes sakkunnigt, men att en effektiv utrotning vore utförbar utan stöd från statsmakternas sida.

T. f. förste stadsläkaren i Göteborg anför med instämmande av *hälsovårdsnämnden* och *magistraten därstädes*:

För råttornas vidkommande väntade man nog på sin tid, att den nya hälsovårdsstadgans krav på ändamålsenligare uppsamling av köks- och gårdsavfall skulle ge nöjaktigt resultat. Att så inte skett, berodde nog på flera omständigheter. Viktigast vore, att man räknat med avfallskärlens innehåll som råttornas enda eller viktigaste födoämnestillgång. Så vore med säkerhet inte fallet. Råttorna vore, som ju också framhållits, verkliga allätare och inom de olika fastigheterna upplagrades en mängd ämnen, som kunde tjäna dem till livsuppehälle. I den mån detta faktum framstätt, hade man påyrkat, att fastigheterna skulle göras rättsäkra. Men även på den vägen nådde man, med rimliga kostnader, endast relativt skydd. Erfarenheten hade lärt, att det vore bäst att gå fram på olika vägar och framför allt att kampen egentligen aldrig finge vila.

Nuvarande lagstiftning torde möjliggöra ett ingripande i något enstaka, flagrant fall, för så vitt det gällde bostadshus eller viss bostad. En planmässig kamp torde däremot vara utesluten och det vore dit man måste nå, om resultat verkligen skulle vinnas.

Förste provinsialläkaren i Kronobergs län och *hälsovårdsnämnden i Karlskrona* meddela, att försök gjorts med råttkrig i Växjö respektive Karlskrona, men att därvid vissa fastighetsägare ställt sig oförstående och vägrat medverka, i följd varav tillräcklig effekt icke vunnits av åtgärderna.

Svenska hälsovårdstjänstemannaförbundets styrelse anför:

Åren 1928—1929 hade i Stockholm bedrivits ett planmässigt råttkrig, varunder närmare 60,000 kronor av stadens medel förbrukats. Råttkriget hade bedrivits medelst utläggande av giftbeten. Man hade därvid behandlat så gott som hela staden efter en på förhand uppgjord plan. Personalen hade gått från hus till hus och gjort förfrågningar angående förekomsten av råttor. Innan giftbetena utlagts, hade tillstånd måst inhämtas från vederbörande fastighetsägare. Här hade nu visat sig, att å platser, där planen strikt kunnat följas, resultatet blivit synnerligen gott. Å andra platser hade resultatet blivit om

ej helt negativt dock mycket dåligt. Detta berodde på vissa husägares oginhet eller osanna uppgifter, att inga råttor funnes inom egendomen. En del husägare hade vägrat att låta utlägga giftbetena inom egendomen, enär de kanske haft en hund eller katt, som de fruktat skulle bli förgiftad av giftbetena. Ehuru större delen av fastighetsägare och hyresgäster ställt sig förstående och på allt sätt sökt följa givna föreskrifter, hade resultatet å dessa platser som nämnts blivit så gott som alldeles förfelat. Härifrån hade med tiden råttor invandrat å platser, som tidigare blivit behandlade med gott resultat. Dessa missförhållanden hade sin grund i att hälsovårdsnämnden ej hade laglig rätt att mot fastighetsägarens vägran utlägga gift inom hans egendom. I en hel del övriga av landets städer hade under senare åren anställt rättkrig. Av de till förbundsstyrelsen inkomna uttalandena hade tydligt framgått, att man där gjort samma rön och haft att kämpa med samma svårigheter vid bekämpande av skadedjuren.

Sveriges fastighetsägareförbund har härutinnan yttrat:

Förslaget hade av förbundet remitterats till samtliga de förbundet tillhörande lokalavdelningarna. Av de i anledning därav avgivna yttrandena hade förbundet funnit, att en enstämmig mening rådde därom, att det vore av största betydelse och säkerligen nödvändigt, att åtgärder från samhällets sida i det ifrågavarande hänseendet vidtoges. Förbundet ansåge sig därför böra i princip tillstyrka, att sådana organisatoriska bestämmelser på lagstiftningens väg snarast möjligt utfärdades, som möjliggjorde ett kraftigt ingripande mot råttor och möss.

Beträffande frågan, huruvida erforderliga nya bestämmelser böra erhålla formen av lag eller upptagas i hälsovårdsstadgan, förklarar *medicinalstyrelsen* sig vidhålla sin förut intagna ståndpunkt med de modifikationer, som angivas i styrelsens yttrande den 15 november 1926. Styrelsen understryker särskilt den av styrelsen hysta uppfattningen, att de åtgärder, vilka ifrågasättas för vinnande av planmässighet samt av likformigt och fullgott resultat, borde regleras genom lag. Emellertid motsätter sig styrelsen nu icke förslaget, att bestämmelser angående åtgärder mot råttor och möss åtminstone försöksvis inpassas i hälsovårdsstadgan, detta med hänsyn därtill, att föreskrifter mot bostadsohyra ifrågasättas skola införas i nämnda stadga. Styrelsen förutsätter dock, att styrelsen jämlikt 55 § 1 mom. i stadgan skall meddela vissa allmänna direktiv rörande nu avsedda åtgärder.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört, att åtgärder för utrotande av råttor ofta krävde ej obetydliga kostnader, vilka icke torde kunna utan uttrycklig lagbestämmelse utkrävas av vederbörande fastighetsägare eller lägenhetsinnehavare.

Styrelsen för svenska stadsförbundet anför:

Enighet syntes inom sakkunniga kretsar råda därom, att gällande lagstiftning på förevarande område vore otillräcklig. När det gällde den nödiga kompletteringens omfattning, divergerade däremot åsikterna. Hela frågan hade emellertid denna gång lagts upp på ett annat och för kommunerna mera tilltalande sätt än i 1922 års lagförslag. Medan man enligt detta velat ålägga kommunerna långt gående, på förhand till sina konsekvenser svårberäknliga förpliktelser, hade man nu inskränkt sig till att söka giva kommunernas hälso-

Formen för meddelande av bestämmelser i ämnet.

vårdsmyndigheter det stöd dessa ansåges behöva. Under sådana förhållanden ville styrelsen förorda, att bestämmelser om åtgärder för utrotande av råttor och möss infördes i hälsovårdsstadgan.

Hälsovårdsnämnderna i Katrineholm och Sundsvall tillstyrka utfärdande av lag i ämnet, sistnämnda hälsovårdsnämnd under framhållande, att enligt det remitterade förslaget någon garanti icke gäves för anordnandet av nödvändigt samarbete kommunerna emellan, och att endast genom statligt ingripande på det sätt och i den omfattning medicinalstyrelsen tidigare föreslagit förutsättningar kunde skapas för ett effektivt utrotningskrig.

Bestämmelsernas giltighetsområde.

Såsom förut nämnts, skulle de föreslagna bestämmelserna allenast avse stad och därmed i hälsovårdsavseende likställda områden. I åtskilliga ytt- randen har nu hemställts om utvidgning av förslaget till att omfatta större eller mindre del av landsbygden. Yrkande i detta avseende har framställts av *medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Jönköpings och Älvsborgs län, förste provinsialläkarna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads och Älvsborgs län, t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län, t. f. förste stadsläkaren i Stockholm, Stockholms stads hälsovårdsnämnd samt Sveriges fastighetsägareförbund. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förklarar sig däremot uttryckligen biträda förslaget i denna del.

Medicinalstyrelsen anför till stöd för sitt förslag om utsträckning av bestämmelsernas giltighetsområde:

Förslaget innebure, att såväl ifråga om den egentliga landsbygden som även ifråga om stads icke planlagda områden hälsovårdsnämnd skulle sakna uttryckligt stöd för påkallande av åtgärder mot råttor och möss, därest icke särskilda beslut fattades i enlighet med bestämmelserna i 32 och 34 §§ hälsovårdsstadgan. Såsom stöd för förslaget, att bestämmelserna borde avse allenast stad, anfördes i promemorian, att särskilda åtgärder för utrotande av råttor å landsbygden icke borde föreskrivas med hänsyn till de särskilda förhållanden, som rådde där och den mindre risk, som där föreläge för spridande av smitta. Medicinalstyrelsen delade icke denna uppfattning. Oavsett att förslaget innebure ett uteslutande av städernas icke planlagda områden från åtgärder mot råttorna, kunde förhållandena å landsbygden många gånger vara sådana, att ett ingripande från hälsovårdsnämndens sida måste anses påkallat, t. ex. om en byggnad, en upplagsplats eller en ladugård befunnas i hög grad hemsökt av råttor eller möss, eller dessa förekomme i större antal vid en hamnplats eller slutligen vid bekämpande av en epizooti. Alldeles särskilt måste det anses vara av behovet påkallat, att hälsovårdsnämnd i landskommun, som gränsade intill hälsovårdsområde, för vilket 1 kapitlet i hälsovårdsstadgan gällde, skulle äga befogenhet meddela föreskrifter om vidtagande av erforderliga åtgärder mot råttor och möss. Om nämligen inom en stad eller ett stadsliknande samhälle ett råttutrotningskrig igångsattes, kunde förhållandena inom angränsande landskommun, särskilt vid tätare bebyggelse vara sådana, att resultatet av råttkampanjen äventyrades eller en råttinvasion kunde befaras. Medicinalstyrelsen finge därför föreslå, att i 2 kapitlet hälsovårdsstadgan såsom 49 a § infördes ett tillägg av följande lydelse:

Där sådant prövas av behovet påkallat, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av råttor och möss, särskilt inom tätare bebyggda delar av kommunen och delar därav, som gränsa intill område, för vilket bestämmelserna i 1 kapitlet hälsovårdsstadgan äro gällande.

Förste provinsialläkaren i Jönköpings län anför:

Flerstädes å landsbygden funnes municipalsamhällen samt stationssamhällen och industrisamhällen, som hade stadsliknande karaktär men för vilka bestämmelserna i hälsovårdsstadgan om stad icke vore gällande. I dessa samhällen syntes råttplågan vara lika aktuell som i städerna och risken för smitta genom råttorna lika stor som i dessa. Därtill komme, att en hel del av dessa samhällen låge i omedelbart grannskap till städerna och på vissa ställen sammansmälte med dessa, så att de tillsynes bildade en enhet, ehuru de kommunalt vore åtskilda. Dylika »förstäder» funnes t. ex. invid de flesta av Jönköpings läns städer. Ett allmänt »rättkrig» inom en stad, som vore omgärdad, helt eller delvis, av dylika samhällen, skulle bli fullständigt illusoriskt, om för grannsamhället sagnades skyldighet att samtidigt deltaga i råttornas bekämpande. Det syntes även vara allmänt bekant, att råttorna, i likhet med andra djur, som kände sig förföljda, av instinkt sökte sig bort till lugnare »jaktmarker». Skulle förföljelsen mot råttorna mera allmänt anställas inom städerna, bleve följderna bland annat den, att de överlevande råttorna utvandrade till och översvämmade omkringliggande landsbygd.

Länsstyrelsen i Jönköpings län ansluter sig till de av förste provinsialläkaren anförda synpunkterna och framhåller, att de ifrågasatta åtgärderna nog i många fall komme att medföra ganska kännbara ekonomiska uppoffringar och att det därför borde vara angeläget tillse, att åtgärderna bleve så effektiva som möjligt.

Sveriges fastighetsägareförbund yttrar:

Från flera till förbundet anslutna föreningar hade med skärpa framhållits, att den föreslagna ändringen i hälsovårdsstadgan icke ledde till målet, förrän myndigheterna erhållit icke blott möjlighet utan även skyldighet att vidtaga utrotningsåtgärder utanför städerna och de stadsliknande samhällena. Det hände eljest lätt att — särskilt på hösten — en invasion av råttor och möss ägde rum från platser utanför samhällena, där utrotningsåtgärder icke företagits. Denna bestämmelse borde enligt förbundets mening ägnas synnerligt beaktande.

Länsstyrelsen i Uppsala län hemställer om en mindre långt gående utvidgning av förslaget och anför härom:

Bestämmelserna om åtgärder mot råttor och möss torde böra gälla icke blott stad och sådant stadsliknande samhälle, som blivit föremål för förordnande enligt 34 § hälsovårdsstadgan, utan även annat område, enligt särskilt förordnande av länsstyrelse. Länsstyrelsen tänkte härvid närmast på sådana områden, som låge intill stad etc. under sådana förhållanden, att åtgärder inom staden etc. skulle i avsevärd grad försvåras eller bliva verkningslösa, därest ej motsvarande åtgärder vidtoges även inom ifrågakomna områden.

Innehållet
av bestämmelserna.

Behov av fullständigare bestämmelser än de föreslagna.

I åtskilliga yttranden har anmärkts, att de föreslagna bestämmelserna vore alltför vaga och obestämda samt att bestämmelserna borde kompletteras med direktiv eller råd och anvisningar för deras tillämpning, bland annat med hänsyn till betydelsen ur kostnadssynpunkt av åtgärderna. Uttalanden i denna riktning göras av *medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands* samt *Västernorrlands län, förste provinsialläkarna i Södermanlands och Malmöhus län, t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län, t. f. förste stadsläkarna i Stockholm och Göteborg, Stockholms stads hälsovårdsnämnd, hälsovårdsnämnderna i Kalmar och Göteborg, magistraterna i Göteborg och Skellefteå* samt *styrelsen för svenska stadsförbundet och Sveriges fastighetsägareförbund.*

Av vad i detta hänseende i yttrandena anförts må följande återgivas.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller:

Det syntes länsstyrelsen synnerligen angeläget, att kraftiga åtgärder vidtoges för utrotande av dessa skadedjur. De nu föreslagna ändringarna i hälsovårdsstadgan avsåge i huvudsak endast att närmare precisera hälsovårdsnämndernas befogenheter för det angivna ändamålet och giva dessa myndigheter vapen i händerna i kriget mot ifrågavarande skadedjur. Däremot innehölle förslagen knappast några egentliga direktiv rörande arten av de åtgärder, som för ifrågavarande syfte skulle vidtagas. Även om det kunde anses riktigt, att dylika direktiv skulle bli alltför vidlyftiga för att inryckas i hälsovårdsstadgan, utan — jämväl av andra skäl — lämpligen borde i administrativ ordning utfärdas, hade det dock enligt länsstyrelsens förmenande varit önskvärt, om förslag till sådana direktiv i samband med de ifrågasatta författningsändringarna underställts Kungl. Maj:ts prövning. De befogenheter, som enligt förslaget skulle tillkomma hälsovårdsnämnderna med avseende å utrotandet av råttor och möss, vore nämligen mycket omfattande, och det låge under sådana förhållanden stor vikt därpå, att desamma redan från början begagnades med urskillning och på ett sätt, som icke lade onödigt stora bördor i ekonomiskt hänseende på fastighetsägarna.

Länsstyrelsen i Värmlands län yttrar:

Bestämmelserna hade i förslaget givits en så allmänt hållen lydelse, att vederbörande hälsovårdsnämnds befogenhet i fråga om meddelande av föreskrifter i ämnet bleve obegränsad. Att detta icke kunde vara lämpligt, syntes länsstyrelsen uppenbart, särskilt i betraktande av de avsevärda kostnader, som vissa åtgärder i förevarande hänseende skulle kunna betinga. I förslaget hade visserligen framhållits, närmast ur synpunkten av att få till stånd en enhetlig tillämpning av bestämmelserna för olika orter, att medicinalstyrelsen skulle meddela allmänna direktiv rörande de åtgärder, som borde föreskrivas, men det kunde ifrågasättas, huruvida en angelägenhet med så vittgående ekonomiska konsekvenser borde på sådant sätt regleras. Länsstyrelsen ansåge för sin del riktigare, att i författningen intoges såväl vissa grundlinjer rörande föreskrifternas omfattning till ledning för hälsovårdsnämndernas åtgärder i saken, som ock närmare bestämmelser i fråga om de kostnader, som i förevarande hänseende borde drabba samhällena.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasätter, huruvida icke det föreslagna stadgandet om rätt för hälsovårdsnämnd att meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av råttor och möss med hänsyn

till stadgandets allmänna avfattning kunde komma att tillämpas så, att vederbörande fastighetsägare pålades oskäligt stora utgifter.

Styrelsen för svenska stadsförbundet har anfört:

Styrelsen delade den i promemorian uttalade meningen, att de olika åtgärderna i utrotningskriget icke borde närmare specificeras i stadgan. Mera tveksamt syntes däremot vara, om man, på sätt promemorian förutsatte, borde »söka få till stånd en enhetlig tillämpning för olika orter». Åtgärder, som på ett håll visade sig nödvändiga, kunde på ett annat vara skäligen överflödiga. Viktigt vore väl, att inom ett och samma samhälle enhetlighet vunnos, så att t. ex. en fastighetsägare icke genom sin vägran att vidtaga åtgärder kunde omintetgöra en igångsatt aktion. »Enhetlighet» över hela landet kunde däremot lätt bliva av ondo. Men av största vikt vore naturligen, att vunna erfarenheter inom olika orter komme stadssamhällenas alla hälsovårdsmyndigheter till godo. Medicinalstyrelsen torde därvidlag genom upplysningsarbete kunna väsentligt gagna saken. Tanken att sagda styrelse skulle »meddela allmänna direktiv rörande de åtgärder, som böra föreskrivas» torde däremot våra stadskommuner finna mindre tilltalande. Det vore en icke sällan gjord erfarenhet, att tillämpningsföreskrifter och direktiv väsentligt ökat kostnaderna för i lag påbudna åtgärder av ena eller andra slaget. Upplysning och handledning torde vara av större värde än efter likformighet strävande direktiv.

Sveriges fastighetsägareförbund yttrar bland annat:

Enligt förslaget skulle hälsovårdsnämnden för utrotandet äga föreskriva de åtgärder, som vore *erforderliga*. En dylik allmän formulering kunde givetvis förorsaka, att meningsskiljaktigheter komme att uppstå beträffande vad som i det ena eller andra fallet skulle anses vara erforderligt.

Genom att giva respektive hälsovårdsnämnder alltför vid befogenhet att föreskriva åtgärder från fastighetsägarnas sida mot »rättfaran» kunde således befaras, att på sina håll föreskrifter komme att utfärdas, som för fastighetsägarna bleve alltför ekonomiskt betungande utan att medföra önskad effekt eller som komme att visa sig i praktiken omöjliga att efterfölja. Som exempel kunde endast erinras om den från flera håll ifrågasatta åtgärden att ålägga fastighetsägare att förse källargluggar och fönsteröppningar med trädgaller. Med tanke på alla de försäljningslokaler, biograflokaler m. m., som låge under gatunivån och hade skyltfönster och ljusöppningar i hussockeln, skulle en dylik föreskrift visa sig ödesdiger.

Förbundet ansåge således nödvändigt, att den nya bestämmelsen i hälsovårdsstadgan kompletterades med instruktion eller anvisningar för hälsovårdsmyndigheterna, varigenom likartade och för fastighetsägarnas ekonomi icke ödeläggande åtgärder måtte av dem kunna anbefallas.

Av visst intresse i detta sammanhang torde jämväl vara utlåtandet av *länsstyrelsen i Örebro län*. Länsstyrelsen framhåller följande:

Mot förslaget, såvitt därigenom avsåges att lägga beslutanderätten i fråga om vidtagandet av åtgärder i hälsovårdsmyndigheternas händer, funnes icke anledning till erinran.

Däremot måste givetvis tillses, att ingripandet icke skedde i oträngt mål eller eljest i sådana fall, då dylika åtgärder av särskilda skäl icke borde ifrågakomma. Ett sådant förbehåll torde visserligen få anses självklart och det syntes jämväl få antagas, att vederbörande hälsovårdsnämnder i händelse av förslaget tillämpning i oförändrat skick skulle förfara i enlighet härmed.

Emellertid förefölle lämpligt, att även i själva lagtexten tydligt uttryck gäves häråt; och länsstyrelsen ansåge sig därför böra hemställa, att i 23 a § andra

stycket efter orden »där sådant prövas av behovet påkallat», tillägges »och med hänsyn till föreliggande förhållanden lämpligen finnes kunna ske» eller ock annat liknande uttryck till modifierande och klarläggande av stadgandets innebörd.

Effektiviteten
av de föreslagna
bestämmelserna.

Beträffande frågan om de föreslagna bestämmelsernas effektivitet hava *länsstyrelserna i Västmanlands och Norrbottens län* uttryckt vissa tvivelsmål. På liknande sätt uttalar sig jämväl *hälsovårdsnämnden i Kalmar*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför sålunda:

Kraftiga åtgärder enligt förslaget för utrotande av råttor och möss torde ofta för vederbörande husägare medföra rätt ansevärd kostnader, vartill komme att åtgärder av dylik art med hänsyn till de rätt avsevärda ingrepp eller intrång, som åtgärderna mången gång måste innebära i enskildas ägande- och förfoganderätt till fast egendom, näppeligen kunde anses i allo vara av samma natur som de förpliktelser, vilka för närvarande kunde påfordras av de enskilda vid tillämpning av allmänna hälsovårdsstadgan. Med hänsyn härtill torde man kunna antaga, att hälsovårdsnämnderna ej sällan komme att visa benägenhet för att i det längsta dröja med meddelande av föreskrifter om åtgärdernas vidtagande. Särskilt i tider, då för farsoters bekämpande ett snabbt ingripande vore av nöden, kunde sådant dröjsmål innebära ej ringa vådor. Det torde därför kunna ifrågasättas, huruvida ej vederbörande länsstyrelse borde tillerkännas befogenhet att — jämsides med hälsovårdsnämnden — meddela föreskrifter om vidtagandet av erforderliga åtgärder av nu nämnd art.

Hälsovårdsnämnden i Kalmar har framhållit:

Åtgärd, som måste företagas i ett sammanhang för ett flertal fastigheter, syntes icke tillräckligt tryggad endast genom föreslagen bötespåföljd och knappast genom möjlighet till föreläggande av vite. Det borde därför enligt nämndens förmenande av författningen kunna mera direkt utläsas *dels* att den, som å hälsovårdsnämnds vägnar hade att verkställa åtgärd, varav planmässigheten i visst områdes frigörande från råttor vore beroende, skulle äga att till varje fastighet och lokal därinom bereda sig erforderligt tillträde, *dels ock* om möjligheter till och sätt för uttagande av mot rättutrotningsåtgärd tredskande av kostnaden för åtgärden eller bestämd del därav.

Särskilda
bestämmelser
för hamnar.

Förste provinsialläkaren i Kalmar län, t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län, t. f. förste stadsläkaren i Stockholm samt *Stockholms stads hälsovårdsnämnd* och *hälsovårdsnämnden i Kalmar* betona vikten av att särskilda åtgärder vidtagas beträffande hamnar.

Förste provinsialläkaren i Kalmar län yttrar härtutinnan:

Rättutrotningen hade särskilt för hamnstädernas vidkommande en synnerligen stor betydelse. Erfarenheter från sjöstäder visade nämligen, att en hamnstad, där rättorna framgångsrikt bekämpats, helt hastigt ånyo kunde rättinfekteras från fartyg. Av särskild vikt borde det därför anses vara, att rättthinder å kättingar och andra kommunikationsleder för rättor mellan fartyg och kaj (särskilt i fråga om lastfartyg och fartyg, som under längre tid låge förtöjda vid kaj) allmänt komme till stånd. I docka inkomna haverister borde förhindras att släppa i land sina råttor.

T. f. förste stadsläkaren i Stockholm framhåller, att råttpest konstaterats flera gånger under det sista decenniet i Sverige, samt att, om pestsjuka råttor från fartyg komme i land, det vore omöjligt att förhindra råttpestens spridning, såvida icke hamnområdet vore fritt från råttor.

Såsom framgår av det föregående, har frågan om kostnaden för utrotnings- Kostnaden för
åtgärderna
och ansvarig-
heten för
densamma. åtgärderna varit föremål för uttalanden i vissa yttranden, bland annat i samband med framställda krav å fullständigare bestämmelser än de föreslagna. Jämväl eljest har denna fråga berörts. Sålunda anför beträffande storleken av kostnaden *förste provinsialläkaren i Kalmar län*, att kostnaden för ett effektivt råttkrig ingalunda vore oöverkomlig utan tvärtom relativt lättöverkomlig. Inköp av råttgift och dess utläggande betingade förhållandevis blygsamma summor.

Frågan, vem som bör betala dessa kostnader, har särskilt behandlats i ett par utlåtanden. Sålunda ifrågasätter *länsstyrelsen i Norrbottens län* med hänsyn till den stora betydelsen för den allmänna hygienien av effektiva utrotningsåtgärder, huruvida icke åtminstone en del av kostnaderna borde bestridas av vederbörande samhälle.

Hälsovårdsnämnden i Karlskrona framhåller, att då de allmänna renhållningsåtgärderna för en fastighet åvila fastighetens ägare, han även borde bestrida kostnaden för åtgärder mot råttor och möss, i den mån kommunen ej bekostade åtgärderna.

Hälsovårdsnämnden i Halmstad, vars utlåtande åberopats av *stadsfullmäktige därstädes* såsom yttrande i ärendet, anför:

Att fastighetsägarna komme att få vidkännas en stor del av kostnaderna, torde icke kunna undvikas. Så syntes de kostnader, som uppkomme på grund av åtgärder i syfte att beröva råttor och möss tillfälle att skaffa sig föda, till största delen komma att drabba fastighetsägarna. Man kunde knappast ålägga det allmänna att bekosta tätning av råtthål, cementering av källare eller bortförande av matavfall, när fråga vore om enskild persons fastighet. Kostnaderna för det direkta dödandet av råttor och möss kunde däremot lämpligen fördelas på vederbörande fastighetsägare och det allmänna. Såväl det allmänna som de enskilda fastighetsägarna måste nämligen anses hava nytta av åtgärderna, i det fastighetsägarna sluppe få sina lägenheter förstörda av råttorna och det allmänna vunne stora fördelar särskilt i hälsovårdsavseende.

Sveriges fastighetsägareförbund framhåller:

Utrotandet av råttor och möss vore en så allmänt samhällelig angelägenhet, att rimlig anledning icke funnes för att för tillgodoseende av densamma genom lagbestämmelser ålägga fastighetsägarna annan skyldighet i detta hänseende än att för kommunala utrotningsåtgärder ställa till förfogande de lokaler, där sådana skulle vidtagas. Enahanda skyldighet borde även tillkomma en hyresgäst beträffande av honom hyrda lokaler och upplagsplatser.

Såsom en naturlig följd av denna förbundets uppfattning, att utrotandet vore en samhällets gemensamma sak, borde också såväl kostnaden för den obligatoriska utrotningen som ock tillhandahållandet av den härför erforderliga kvalificerade arbetskraften åvila samhället.

Av den i ärendet verkställda utredningen torde oförtydligt framgå, att åtgärder mot råttor och möss äro ur olika synpunkter i hög grad av behovet påkallade. Både ekonomiska och framförallt hygieniska skäl göra det angeläget, att råttornas antal i största möjliga utsträckning begränsas. För ett effektivt bekämpande av dessa skadedjur krävas, såsom utredningen giver vid handen, åtgärder av olika slag. Av särskild vikt torde vara genomförandet av Departement-
schefen

en väl ordnad gårdsrenhållning, varigenom köksavfall, sopor och annan orenlighet göres oåtkomligt för råttorna och djurens möjlighet att livnära sig förty väsentligen minskas. Andra indirekta åtgärder såsom anordnande av skyddsgaller för ventilationsöppningar och gluggar i källarvåningen, igentäpande av råtthål m. m. äro givetvis ock av stor betydelse. Än viktigare torde emellertid vara de direkta, å råttornas förgörande riktade åtgärderna. För att nå tillfredsställande resultat härvid måste arbetet med råttornas utrotande ske efter en viss bestämd plan. Inom en stad exempelvis kan ett råttkrig i allmänhet icke förväntas bliva fullt effektivt, om det ej företages över hela staden i ett sammanhang. Vägra fastighetsägare att för sina fastigheter deltaga i ett råttkrig, kunna de därigenom äventyra resultatet av utrotningsarbetet.

För genomförandet av de olika åtgärder, som sålunda måste vidtagas, därest kampen mot råttorna skall bliva framgångsrik, lämna emellertid de nuvarande författningsbestämmelserna blott ringa stöd åt hälsovårdsmyndigheterna. Det är egentligen allenast i fråga om gårdsrenhållningen, som bestämmelserna i ämnet äro tillräckliga. Däremot finnas, praktiskt taget, icke några allmänna stadganden, med stöd varav fastighetsägare kunna förpliktas att deltaga i ett råttkrig eller ens att tåla vidtagandet inom sin egendom av åtgärder härför. Att fastighetsägare också vägrat att medverka i utrotningskrig till skada för dess effektivitet, därpå ger utredningen flera exempel.

Vad angår formen för meddelandet av de bestämmelser, som alltså enligt min mening böra komma till stånd, vill jag erinra, att medicinalstyrelsen tidigare ansett föreskrifterna böra erhålla formen av lag, men att styrelsen nu icke motsätter sig, att föreskrifterna åtminstone försöksvis inpassas i hälsovårdsstadgan. För min del har jag funnit utvägen att genom ändringar i hälsovårdsstadgan söka fylla bristen å bestämmelser böra i första hand anlitas. Med allenast ett par undantag hava de i ärendet hörda myndigheterna och sammanslutningarna också ansett ändring i hälsovårdsstadgan vara tillräcklig. I de yttranden, som gå i motsatt riktning, har bland annat framhållits svårigheten att med de föreslagna bestämmelserna åstadkomma nödvändigt samarbete olika kommuner emellan. Emellertid torde nämnda bestämmelser med den utvidgning jag i det följande ämnar föreslå kunna antagas komma att bliva tillfyllest för åvägabringande av gemensamma åtgärder i angränsande samhällen. Att härför kräva ett statligt ingripande i lags form lär alltså icke vara nödvändigt. Stiftande av lag synes mig icke heller erforderligt av den i ett yttrande framförda anledningen, att nu ifrågavarande åtgärder ofta krävde ej obetydliga kostnader och att en lag vore behöflig för deras utkrävande. Det är nämligen att märka, att de åtgärder, varom här är fråga, äro likartade med dem, som hälsovårdsmyndigheterna redan nu med stöd av hälsovårdsstadgan äga besluta, och vad kostnaderna beträffar torde det kunna antagas, att de åtgärder, som komma att föreskrivas av hälsovårdsnämnderna, sannolikt bliva av relativt ringa ekonomisk betydelse för fastighetsägarna.

I fråga om de föreslagna bestämmelsernas giltighetsområde har jag redan

antytt, att bestämmelserna, vilka enligt det tidigare inom departementet upprättade förslaget skulle avse allenast stad och därmed i hälsovårdsavseende jämställt område, böra erhålla ökad räckvidd. De skäl, som i ett flertal yttranden anförts till stöd för en dylik utvidgning, har jag således funnit övertygande. Vad angår frågan, huru omfattande utvidgningen bör vara, hava olika förslag framställts. Väl synas mig goda grunder kunna anföras för en utsträckning av förslaget allenast i den omfattning länsstyrelsen i Uppsala län föreslagit eller att giva länsstyrelse befogenhet att förordna om tillämpning för område å landet av den i 1 kap. meddelade bestämmelsen om åtgärder mot råttor och möss. Då emellertid behov av dylika förordnanden kan antagas komma att yppa sig jämförelsevis ofta och anledning icke torde föreligga att befara ingripande av en landskommuns hälsovårdsnämnd utan att tillräckliga skäl därtill äro för handen, anser jag mig böra förordna upptagande jämväl i 2 kap. hälsovårdsstadgan, om hälsovården på landet, av en bestämmelse sådan som den för stad föreslagna. I detta hänseende ansluter jag mig följaktligen till medicinalstyrelsens uppfattning.

I åtskilliga yttranden hava betänkligheter framförts med hänsyn till den allmänna avfattning bestämmelserna erhållit i det utremitterade förslaget. Särskilt har befarats, att hälsovårdsmyndigheterna skulle begagna den vidsträckta befogenhet, som enligt förslaget tillkomme dem, på ett för fastighetsägarna ekonomiskt betungande sätt. I flera yttranden har ifrågasatts, att särskilda direktiv eller råd och anvisningar för bestämmelsernas tillämpning skulle utfärdas. De sålunda framställda erinringarna finner jag för min del förtjäna beaktande. Helt visst är det av stor betydelse, att bestämmelserna komma att tillämpas på ett sådant sätt, att åtgärder, som medföra mera avsevärda utgifter för de enskilda, i görligaste mån undvikas. Såsom jag nyss yttrat, torde visserligen de åtgärder, vilka komma att föreskrivas av hälsovårdsmyndigheterna, sannolikt betinga kostnader av relativt ringa betydelse för fastighetsägarna. För att emellertid befrämja en tillämpning av bestämmelserna i enlighet med vad jag här angivit, har jag haft under övertvägande olika utvägar att i själva författningen giva stöd för en sådan tillämpning. Därvid har jag väl icke ansett mig böra biträda förslaget av länsstyrelsen i Värmlands län att i hälsovårdsstadgan intaga vissa grundlinjer rörande föreskrifternas omfattning till ledning för hälsovårdsnämndernas åtgärder i saken. I enlighet med den uppfattning, som hävdats i den utremitterade promemorian och som länsstyrelsen i Östergötlands län i sitt yttrande i förevarande avseende synes dela, torde nämligen utförligare bestämmelser om åtgärderna icke böra inflyta i hälsovårdsstadgan utan utfärdas i annan ordning. Detta torde lämpligen böra ankomma på medicinalstyrelsen, som enligt 55 § 1 mom. i stadgan har att meddela nödiga råd och anvisningar till ledning för hälsovårdsnämnderna. Jag har emellertid funnit ett av länsstyrelsen i Örebro län framfört förslag innefatta anvisning å en till synes lämplig lösning av spörsmålet. Länsstyrelsen har ansett, att såsom förutsättning för hälsovårdsnämnds rätt att meddela föreskrift om vidtagande av åtgärder skulle gälla icke blott såsom enligt det remitterade förslaget, att

sådant prövas av behovet påkallat, utan även att detsamma »med hänsyn till föreliggande förhållanden lämpligen finnes kunna ske». I viss anslutning härtill har jag låtit så omarbета förevarande stadganden, att hälsovårdsnämnd skall äga meddela föreskrift i ämnet, »där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda». Att ett dylikt tillägg skall leda till en slapphänt tillämpning torde icke behöva befaras.

Beträffande innehållet av de föreslagna bestämmelserna hava vidare vissa ändringsyrkanden framställt i syfte att höja förslaget's effektivitet. Sålunda har länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasatt, att länsstyrelse skulle tillerkännas befogenhet att jämsides med hälsovårdsnämnd meddela föreskrifter om vidtagandet av erforderliga åtgärder av förevarande art. Häremot må anmärkas, att redan enligt nu gällande bestämmelser länsstyrelse torde äga tillräckliga möjligheter att i fall av behov ingripa. Enligt 55 § 2 mom. hälsovårdsstadgan skall nämligen länsstyrelse vid erhållen kunskap om missförhållanden i avseende på allmänna hälsovården tillse, att tjänliga åtgärder vidtagas för deras avhjälpan. Hälsovårdsnämnden i Kalmar har ansett önskvärt erhålla tydligare bestämmelser om rätt för den, som å hälsovårdsnämnds vägnar har att verkställa rättutrotning inom visst område, att erhålla tillträde till fastigheter därinom. I anledning härav må erinras, att det enligt 56 § hälsovårdsstadgan åligger polismyndigheter och kronobetjäning att lämna hälsovårdsnämnd handräckning i mån av befogenhet. I 57 § stadgas vidare, att om någon underlåter att utföra arbete eller vidtaga annan åtgärd, som jämlikt stadgan eller de i enlighet därmed givna föreskrifter åligger honom, och icke genast eller inom föreskriven tid efter därom från hälsovårdsnämnden erhållen tillsägelse fullgör vad han försummat, nämnden äger att, där så anses nödigt, låta på den försumliges bekostnad verkställa arbetet eller åtgärden mot lega. Någon anledning att meddela särskilda bestämmelser angående rätt att erhålla tillträde till fastigheter utöver vad som följer av vad sålunda stadgats synes mig icke föreligga. Ej heller har jag ansett mig böra biträda en av samma hälsovårdsnämnd gjord hemställan om bestämmelser angående uttagande hos tredskande person av kostnad för åtgärd mot råttor och möss. Att i detta avseende meddela speciella regler beträffande sådan kostnad lär icke vara lämpligt.

I några yttranden har betonats vikten av att särskilda åtgärder vidtagas beträffande hamnar, detta med hänsyn till faran för pestsmitta genom råttor. Jag delar den mening, som sålunda kommit till uttryck, men det synes mig icke nödigt att nu meddela särskilda bestämmelser för hamnområden. Såsom jag i början av mitt anförande nämnt (s. 4), äro vissa föreskrifter till skydd mot pestsmitta genom råttor redan stadgade. Erinras må jämväl, att hälsovårdsnämnd enligt förslaget är berättigad föreskriva vidtagandet av erforderliga åtgärder, och det är tydligt, att hamnområde av hälsovårdsnämnden måste ägnas synnerlig uppmärksamhet.

I fråga om kostnaderna för de åtgärder, som kunna komma att påbjudas av hälsovårdsnämnderna, uttalades i den promemoria, vilken åtföljde det remitterade förslaget till ändringar i hälsovårdsstadgan, att några särskilda bestämmel-

ser rörande dem icke torde erfordras utan att de regler, som i allmänhet gälla beträffande åtgärder, påbjudna enligt hälsovårdsstadgan, borde tillämpas. I detta uttalande finner jag mig kunna instämma. Att nu närmare ingå på den i vissa yttranden berörda frågan om ansvarigheten för dessa kostnader lär icke vara lämpligt. Jag vill endast nämna, att omständigheterna i det särskilda fallet torde vara avgörande för svaret å frågan. Såsom hittills flerstädes skett, torde även framdeles kommuner komma att bevilja medel för anställande av utrotningsåtgärder mot råttor, vilket naturligen bidrager att minska enskilda personers kostnader för sådana åtgärder.

Beträffande detaljerna i det utremitterade förslaget har medicinalstyrelsen ifrågasatt lämpligheten av att i 1 och 35 §§, som innefatta hälsovårdsnämndens huvuduppgifter, införas bestämmelser om åtgärder mot råttor och möss. Då exempelvis livsmedelskontrollen här icke omnämnts, syntes det ifrågasatta tillägget alltför starkt markera råttfaran, vars bekämpande finge betraktas såsom en visserligen viktig men dock speciell uppgift för hälsovårdsnämnden. Medicinalstyrelsen föreslog, att tilläggen i de nämnda paragraferna utginge. På de skäl, som sålunda anförts, har jag låtit paragraferna bibehålla sin nuvarande lydelse oförändrad.

I viss anslutning till en av t. f. förste stadsläkaren i Stockholm med instämmande av Stockholms stads hälsovårdsnämnd gjord erinran har jag låtit omarbeta den föreslagna 23 a §, därvid uppräknningen av vissa platser, vilka särskilt skulle uppmärksammas, såsom mindre behöflig uteslutits. Motsvarande stadgande för landsbygden, 49 a §, har erhållit samma avfattning som 23 a §.

De ändringar, som vidtagits i 27 och 52 §§, avse ansvarsbestämmelserna.

Tiden för ikraftträdandet har satts till den 1 januari 1931.

Vad angår bostadsohyra, finnas ej heller några allmänna bestämmelser, som särskilt åsyfta vidtagande av åtgärder däremot. Emellertid föreskrives i 8 § 1 mom., att byggnad, som inrymmer boningsrum, skall till alla sina delar vara så anordnad samt så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår för dem, som där uppehålla sig. Och i 8 § 3 mom. stadgas, att i fråga om rum, vars beboende prövas vara förenat med fara för hälsan, hälsovårdsnämnden äger förelägga viss, efter omständigheterna lämpad tid för felaktighetens avhjälpan eller, där så prövas nödigt, för rummets utrymmande eller ock, om felaktigheten finnes vara av beskaffenhet att ej kunna avhjälpas, förbjuda rummets vidare användning för bostadsändamål. Enligt 8 § 4 mom. skall vad sålunda sägs om boningsrum ock gälla om kök, som användes till bostad eller tillhör bostadslägenhet. De nu anförda bestämmelserna avse stad och med stad i hälsovårdsavseende likställt område. För landsbygden gälla emellertid enahanda bestämmelser enligt 43 § 1, 4 och 5 mom. Yppar sig således på grund av ohyras förekomst fara för hälsan, vilket givetvis understundom kan inträffa, exempelvis då ohyran förekommer i större myckenhet, äger hälsovårdsnämnden ingripa. I fråga om stad och därmed likställt område har genom bostadsinspektion enligt 8 § 7 mom. möjlighet beretts för hälsovårdsnämnden att erhålla kännedom om ohyra i bostäderna.

*Åtgärder mot
bostads-
ohyra.
Gällande
bestämmel-
ser.*

Framställning i ämnet av riksdagen d. 4 maj 1920 och däröver avgivna yttranden.

Frågan om vidtagande av åtgärder mot bostadsohyra bragtes inför riksdagens prövning genom en inom första kammaren år 1920 väckt motion (nr 197). Med anledning av motionen anhöll *riksdagen* i skrivelse den 4 maj 1920 (nr 161), att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, i vad mån åtgärder från statens, kommunens eller bådadera sida kunde vidtagas för åstadkommande av ett verksamt utrotningskrig mot bostadsohyra.

Motion
E: 197.

I den till grund för skrivelsen liggande motionen anfördes i huvudsak:

Frågan om bekämpande av ohyra vore för närvarande av stor betydelse. De senare årens undersökningar hade nämligen visat, att den å människan parasiterande ohyran i stor utsträckning förmedlade spridningen av flera smittsamma sjukdomar. Sålunda sprede vissa former av ohyra, nämligen klädlöss och huvdlöss, sådana sjukdomar som fläckfeber och återfallsfeber, vilka för det dåvarande våldsamt härjade i östra Europas länder; annan ohyra, t. ex. flugorna, kunde bidra till spridande bland annat av nervfeber, rödsot och kolera, och beträffande den blodsugande ohyran, loppor och löss, vore det ställt utom allt tvivel, att den antingen direkt eller indirekt kunde framkalla sjukdomstillstånd hos människan, närmast hudsjukdomar av skilda slag. Härtill komme, att ohyran genom sin blotta närvaro i rikligare mängd i människors omedelbara närhet kunde i avsevärd grad störa deras lugn och välbefinnande; inom många hem gäve ohyran, då den förekomme i riklig mängd, inför det till synes tröstlösa i att med de medel, som stode den enskilde till buds, bliva herre över densamma, upphov till en liknöjdhet, som ofta ledde till fullständigt försummande av den personliga hygienien och bostadens renhållning.

Att ohyran åtminstone inom vissa delar av vårt land hade en mycket stor utbredning vore uppenbart. Sålunda hade förste provinsialläkaren i Östergötlands län i sin årsberättelse för år 1916 i sammanhang med utredning om väggohyrans betydelse för spridning av barnförlamning bland annat anført, att väggohyran vore synnerligen utbredd i bostäderna för sågverks- och brädgårdsarbetarna i Västerbottens län och att detsamma vore förhållandet inom arbetarbostäderna i vissa delar av Östergötlands län. Nämnade förste provinsialläkare omförmålde, att av socialstyrelsens statistiska undersökningar inhämtades, att i lägenheter på högst 2 rum och kök vägglöss förekomme i 42.4 och 69.9 procent i respektive Jönköping och Sundsvall. Även förste provinsialläkaren i Blekinge län anförde i sin årsberättelse för år 1918 bland annat, att bostadsohyran i Karlskrona florerade i utsträckt grad. Av omkring 50 hem, som han besökt, hade han räknat 10, där ohyran varit så utbredd, att klädlöss och vägglöss syntes krypa omkring på väggar, möbler och andra bohag och till och med på innevånarna däri. Av bostadsinspektören i Stockholm hade meddelats, att ohyran, särskilt väggohyran, vore så allmänt spridd, att det torde höra till undantagen att icke i ett boningshus med smålägenheter flertalet vore i mer eller mindre grad hemsökta av väggohyra.

Riksdagen.

För egen del anförde riksdagen:

I likhet med motionären ansåge riksdagen det vara en angelägenhet av stor vikt, att åtgärder vidtoges för avhjälpande av de olägenheter av skilda slag, som orsakades av bostadsohyran. Nu gällande vid 1919 års riksdag antagna hälsovårdsstadga innehölle visserligen beträffande byggnad, som inrymde boningsrum, den föreskriften, att den skulle till alla sina delar vara så anordnad samt så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstode för dem, som däri uppehölle sig, samt vidare bestämmelse därom, att det tillkomme hälsovårdsnämnderna att låta verkställa bostadsinspektion och övervaka efterlevnaden av i hälsovårdsstadgan givna föreskrifter. Emellertid hade riksdagen anledning

förmoda, att den nya hälsovårdsstadgan icke torde komma att få någon egentlig betydelse i här förevarande avseende. Därtill komme, att de missförhållanden det här gällde, vore så spridda och av den art, att verkligt behov måste anses föreligga, att anstalter till deras avhjälpande företoges. Den stora utbredning bostadsohyran fått i vidsträckt delar av vårt land framginge av de utlåtanen från åtskilliga myndigheter, som i motionen omnämnts. Enligt riksdagens mening vore under sådana förhållanden åtgärder i motionens syfte påkallade från det allmännas sida.

I anledning av skrivelsen utarbetades inom socialdepartementet en promemoria i ärendet. Däri förordades verkställandet av en allsidig utredning i frågan och framhölls, att denna lämpligen borde anförtros åt särskilda inom departementet tillkallade sakkunniga.

Över riksdagsskrivelsen ävensom nämnda promemoria avgavs yttrande den 8 juli 1921 av *socialstyrelsen*. Därvid erinrade styrelsen om bostadsohyrans stora utbredning och dess skadlighet ur social synpunkt. Bortsett från det direkta personliga obehag, som förorsakades av väggohyra, hade förekomsten därav också den indirekta verkan, att individen, vars isolerade ansträngningar att befria sig från parasiterna sällan ägde förutsättningar att lyckas, så småningom på grund därav förlorade den känsla för personlig snygghet och hygien, varå folkhälsan måste byggas. Framför allt den omständigheten, att den enskilde stode maktlös mot en omgivning, där bostadsohyran i övrigt tillätes att frodas, syntes ej heller kunna undgå att medföra skadliga verkningar i psykiskt hänseende. Härefter anförde styrelsen i huvudsak:

Socialstyrelsen d. 8 juli 1921.

De nu i korthet antydda missförhållandena syntes i och för sig motivera ett övervägande, huruvida icke åtgärder borde vidtagas från det allmännas sida för etablerande av ett systematiskt utrotningskrig mot bostadsohyran. Kunde dessutom påvisas, att bostadsohyran bidroge till spridning av vissa smittsamma sjukdomar, torde tanken på dylika åtgärder ej kunna avvisas.

Vad beträffade arten av dessa åtgärder, måste man givetvis i första hand söka nå så långt som möjligt på upplysningens väg. Denna upplysning, som borde avse såväl ohyrans skadlighet som medlen för dess bekämpande, kunde i skolorna på ett naturligt sätt anknytas till undervisningen i hälsovård. I övrigt syntes det lämpligt, att de kommunala myndigheter, som enligt den nya hälsovårdsstadgan hade att övervaka bostadshygienen, anförtroddes uppgiften att sprida kunskap på ifrågavarande område och söka uppväcka en allmän reaktion mot den osnygghet och hälsofara, som låge i förekomsten av bostadsohyra.

Man finge dock ej vara blind för att även de kraftigaste ansträngningar i sådan riktning ej kunde förväntas helt övervinna den ligkiltighet, som säkerligen komme att möta en kampanj mot bostadsohyran från de socialt lägst stående befolkningslagrens sida. Då å andra sidan förekomsten av bostadsohyra torde vara allmän framför allt i de fattigaste hemmen, syntes man ej böra ställa sig frammande för den tanken, att möjlighet borde beredas för samhället att i nödfall tillgripa tvångsåtgärder för utrotande av ohyran. Ett sådant stadgande vore ingen nyhet för svensk lagstiftning. Det kunde exempelvis erinras om den befogenhet, som hälsovårdsmyndigheterna enligt nu gällande epidemilag äga i fråga om föreskrifter och ålägganden för den enskilde i syfte att avvärja smittofara.

Enligt styrelsens uppfattning vore den föreliggande frågan av den betydelse, att den syntes böra göras till föremål för närmare utredning.

Medicinal-
styrelsen d.
19 januari
1925.

Därefter avgavs utlåtande i ärendet den 19 januari 1925 av *medicinalstyrelsen*, som vid utlåtandet fogade yttranden från samtliga förste provinsialläkare, förste stadsläkarna i Stockholm, Göteborg och Norrköping, stadsläkaren i Malmö samt docenten vid universitetet i Uppsala, medicine doktorn Carl Näslund.

För egen del anförde styrelsen bland annat:

Den motion, som låge till grund för detta ärende, hade väckts vid 1920 års riksdag, det vill säga vid en tid, då allvarliga farhågor förelegat, att farsoter skulle kunna överföras till Sverige från länder, som under kriget svårt hemsökts av sådana. De sjukdomar, som därvid närmast kunnat ifrågakomma, hade varit fläckfeber och återfallsfeber, vilka överfördes till människor medelst klädlöss och, beträffande den senare sjukdomen, även medelst huvudlöss. Av motionen framginge, att fruktan för dessa sjukdomars överförande hit, varit en av anledningarna till motionens framläggande. Under de senare åren hade emellertid dessa sjukdomar i högst betydlig grad avtagit i de av dem nyligen så hemsökta länderna (huvudsakligen i östra Europa) och för det dåvarande syntes risken för dessa sjukdomars överförande hit åtminstone tills vidare vara mindre överhängande. En annan sjukdom, vid vars spridning ohyran spelade en viktig roll, vore pesten. Det vore visserligen rättloppan, som därvid vore den farligaste, men man måste även räkna med människoloppan såsom smittspridare. Ehuru det vore mera än 200 år sedan pesten senast hemsökte vårt land, vore det icke uteslutet, att den kunde hit åter införas. Motionären framhöll vidare dels att ohyran kunde alstra andra sjukdomstillstånd hos människor, närmast hudsjukdomar, dels ock, hur densamma kunde på andra sätt störa vårt lugn och välbefinnande, alstra obehag o. s. v. Vid den tid, då motionen skrivits, hade helt visst de sociala obehag, som ohyran medförde, varit alldeles särskilt kännbara på grund av rådande brist på bland annat såpa och tvål. En förbättring hade emellertid under de senaste åren inträtt härutinnan. Härför talade t. ex. att skabb, som under kristiden vunnit en synnerligen stor utbredning, numera väsentligt avtagit. Vid S:t Görans sjukhus i Stockholm hade sålunda år 1919 å sjukhuset vårdats 759 patienter och å polikliniken 2,890, under det att motsvarande siffror för år 1923 varit 54 och 734. Anledning funnes antaga, att även i andra delar av riket ohyran minskats. Att densamma fortfarande vore allmänt spridd i landet, torde dock vara säkert och alldeles särskilt vore det vägglössen, som utgjorde den förnämsta plågan, beroende dels på följderna av deras bett och dels därpå, att de vore långt svårare att utrota än andra löss och loppor. Dessa senare kunde nämligen genom iakttagande av noggrann bostadsrengöring och av personlig snygghet tämligen lätt bekämpas, under det att vägglössen vore så mycket svårare att utrota, då de sökte sig gömställen i väggar, golv och tak i boningsrum, där de innästlat sig. Åtgärder för ohyrans utrotande vore alltså fortfarande nödiga, men, innan förslag till dylika lämnades, syntes det medicinalstyrelsen lämpligt att i korthet redogöra för de åtgärder, som hittills inom landet vidtagits för ohyrans bekämpande.

Under världskriget hade omfattande åtgärder vidtagits för att bland annat hindra införande av ohyra till riket och ett flertal avlusningsanstalter hade uppförts delvis med bidrag av statsmedel, men torde närmare redogörelse härför icke vara erforderlig. På därom framställd begäran hade medicinalstyrelsen av Kungl. Maj:t år 1919 erhållit bemyndigande att anställa tio sköterskor med placering i de nordliga gränsocknarna mot Finland för att bland annat i största möjliga utsträckning företaga avlusning av befolkningen i nämnda gränstrakter och deras bostäder. Dessa sköterskor kvarstodo i sina befattnin-

gar till och med 1921 års slut, då risken för fläckfeberns införande i riket ansågs minskad.

Genom brev den 8 juni 1923 hade medicinalstyrelsen erhållit medgivande att för utbildning i förgörande av ohyra medelst cyanvätegas anordna två kurser för i varje kurs högst tre epidemi- eller distriktssköterskor från rikets fyra nordligaste län. Fyra sköterskor hade genomgått de sålunda anordnade kurserna.

För att uppmuntra ohyrebekämpandet hade Kungl. Maj:t ställt erforderliga medel till förfogande för utgivande av en bok om »Våra insekter såsom sjukdomsspridare», vilken bok på uppdrag av medicinalstyrelsen författats av professor Alb. Tullgren och år 1918 utdelats till samtliga seminarier och skolor (undantagandes småskolor) samt folk- och skolbibliotek.

Ingenjörsvetenskapsakademien hade år 1924 utgivit en av professor G. Wirgin författad bok om »Väggohyra i smålägenheter» och Kungl. Maj:t hade bemyndigat medicinalstyrelsen att inlösa 4,000 exemplar av boken för utdelning till länsstyrelser, vissa tjänsteläkare, hälsovårds- och byggnadsnämnderna i städer, köpingar och municipalsamhällen, landskommunernas hälsovårdsnämnder samt yrkesinspektioner, vilken utdelning även verkställdes.

Då nu föreliggande fråga behandlades vid 1920 års riksdag, hade första kammarens andra tillfälliga utskott, som avstyrkte motionen, framhållit, att åtgärder mot ohyran möjligen kunde komma till stånd på föranstaltande av vederbörande myndigheter med stöd av 1919 års hälsovårdsstadga. Utskottet ansåg i varje fall, att man borde avvakta någon tids erfarenhet angående hälsovårdsstadgans tillämpning i förevarande avseende. Med hänsyn härtill funne medicinalstyrelsen det vara nödvändigt att söka närmare belysa denna fråga.

Medicinalstyrelsen redogjorde härefter för de bestämmelser i hälsovårdsstadgan, som nu möjliggöra ett ingripande av hälsovårdsnämnd (jfr s. 25), samt fortsatte:

Då vägglöss i en bostad plägade medföra icke blott sanitär olägenhet utan även fara för hälsan — detta sistnämnda i synnerhet, om de förefunnes i avsevärd mängd och alldeles särskilt om i bostaden funnes spädbarn eller sjuka eller orkeslösa personer — vore det uppenbart, att förekomsten av väggohyra (väggglöss) i bostäder kunde såväl i stad som på landet föranleda hälsovårdsnämndens ingripande jämlikt 8 och 43 §§ i hälsovårdsstadgan. Nämnden hade sålunda befogenhet att förelägga viss efter omständigheterna lämpad tid för felaktighetens avhjälpande eller, där så prövades nödigt, för rummets utrymmande. Denna hälsovårdsnämndernas befogenhet hade sannolikt hittills icke i större utsträckning utövats. Bostadsinspektören i Stockholm hade emellertid meddelat, att hälsovårdsnämndens bostadsinspektion i Stockholm vid flera tillfällen under åberopande av angivna bestämmelser i hälsovårdsstadgan uppmanat husägaren att vidtaga åtgärder mot ohyra i bostadslägenhet och att denna uppmaning som regel blivit åtlydd åtminstone i alla sådana fall, där det kunnat visas, att bostadslägenheten varit behäftad med ohyra redan vid hyresgästens inflyttning. Bostadsinspektionen hade därför icke ansett sig behöva draga sådant ärende inför hälsovårdsnämnden.

I vad mån liknande skett i andra delar av riket framginge icke av till medicinalstyrelsen inkomna årsberättelser, men antagligt vore, att man i regel undvikit strängare åtgärder.

Styrelsen lämnade vidare en redogörelse för de bestämmelser, som år 1925 gällde angående användande av cyanvätegas till förgörande av ohyra, samt för de fördelar och olägenheter, som voro förenade med dylik gasbehandling.

Därefter övergick styrelsen till behandlingen av frågan om vad som ytterligare borde göras för ohyrebekämpandet och yttrade:

Medicinalstyrelsen ansåge, att en fortsatt upplysning i ämnet stode i främsta rummet. Undervisning i skolorna i detta ämne borde därför kraftigt befordras, vilket närmast torde tillkomma skolöverstyrelsen att tillse. Men även andra lager av folket än skolorna borde bli föremål för sådan upplysningsverksamhet och torde detta lämpligen kunna ske genom att ett flygblad i ämnet utdelades till allmänheten genom tjänsteläkare, distrikts-, epidemi- och dispensärsköterskor, barnmorskor och barnvårdsnämnder. Medicinalstyrelsen ville därför anhålla om bemyndigande att låta utarbета ett dylikt flygblad och att få sörja för dess utdelning på angivet sätt.

Flera av dem, som yttrat sig i ärendet, hade framhållit den stora betydelsen av god tillgång till bad och kanske särskilt skolbad. För vägghoyrans bekämpande vore baden väl icke av direkt betydelse, om de också indirekt genom av dem alstrat större behov av renlighet kunde föranleda till ingripande mot vägghoyra. Mot den egentliga personohyran — klädlöss, huvudlöss och loppor — verkade baden mera direkt och kraftigt. Badfrågans ordnande inom landet även med hänsyn till bekämpandet av bostadsohyran vore därför av vikt.

Nästa fråga vore, huruvida en skärpning av hälsovårdsstadgans föreskrifter rörande bostadsohyrans bekämpande kunde anses erforderlig. Såsom redan sagts, lämnade hälsovårdsstadgan i sin nuvarande lydelse hälsovårdsnämnderna befogenhet att ingripa mot bostadsohyran. Det vore därför icke uteslutet, att en cirkulärskrivelse till nämnderna med uppmaning att med stöd av gällande föreskrifter kraftigt ingripa mot bostadsohyran, skulle kunna medföra god verkan. I den förut omnämnda skriften »Om vägghoyra i smålägenheter» hade bland annat förordats, att i varje samhälle borde finnas en lokal för ohyras förgörande samt att i de enskilda egendomarna borde tvättstugor, mangelbodas och dyl. eller eventuellt ett rum i huset vara på sådant sätt anordnade i byggnadstekniskt hänseende, att de kunde apteras för förgörande av ohyra medelst cyanvätegas. Medicinalstyrelsen kände sig icke övertygad om, att detta vore rätta vägen för ohyrebekämpandet. Visserligen kunde det särskilt i större samhällen förekomma behov av, att en lokal funnes, där möbler och dylikt kunde befrias från ohyra, men såsom regel borde gälla, att sådan behandling företoges i den lokal (bostad), där bohaget funnes, så att bostad och bohag samtidigt underginge den erforderliga behandlingen. Om nämligen enbart bohaget befriades från ohyra, funnes ju denna i regel kvar i lägenheten, och det bohag, som fördes till sådan lägenhet, bleve mycket snart angripet av ohyran. Det kunde därför ifrågasättas att i hälsovårdsstadgan infördes en bestämmelse av innebörd, att, innan hyresgäst avflyttade från lägenhet, i vilken bostadsohyra funnes, lägenheten jämte dess bohag skulle befrias från ohyra. Det skulle då åligga hälsovårdsnämnden dels att övervaka, att bestämmelsen efterlevdes, dels ock att tillse, att förgörandet av ohyran kunde inom samhället mot skälig kostnad utföras medelst cyanvätegasbehandling eller annan behandling med likartad verkan. Det syntes böra överlämnas till samhällena själva att avgöra, huruvida kostnaderna för behandlingen skulle drabba husägarna eller om samhället ville helt eller delvis bestrida desamma. Det kunde med bestämdhet antagas, att ett ohyrebekämpande efter denna linje skulle verka synnerligen gynnsamt. Möjligt vore emellertid, att föreskriften till en början endast borde intagas i hälsovårdsstadgans 1 kapitel om allmänna hälsovården i stad.

Flera av dem, som yttrat sig i ärendet, hade framhållit önskvärdheten av, att staten anordnade kostnadsfria kurser för utbildning i cyanvätegasbehand-

lingens utförande. Anledningen till, att medicinalstyrelsen icke gjort framställning om anordnande av dylika kurser, hade varit den, att styrelsen ansett sig böra ännu någon tid avvakta cyanvätebehandlingens resultat icke blott med hänsyn till dess verkan utan även till dess faror för människors liv och hälsa. Då emellertid behandlingsmetoden tydligt visat, att den vore den hittills verksammaste av kända metoder för väggohyrans förgörande, och då man kunde hoppas, att det vore möjligt ytterligare nedbringa metodens faror, ville styrelsen föreslå, att staten låte anordna för deltagarna kostnadsfria kurser. Då det vore av den allra största vikt, att vid antagandet av kursdeltagare endast mycket väl kvalificerade personer mottoges och i första hand sådana, som skulle stå till hälsovårdsmyndigheternas förfogande, finge medicinalstyrelsen föreslå, att Kungl. Maj:t för den händelse förslaget syntes lämpligt, ville uppdraga åt medicinalstyrelsen att inkomma med närmare framställning i ämnet.

De faror, som vore förknippade med cyanvätegasbehandlingen, hade medfört försök att modifiera metoden och särskilt hade strävan gått ut på att framställa en gas, som hade samma ohyredödande förmåga som cyanvätegas och därjämte genom starkare lukt på ett långt kraftigare sätt än sistnämnda gas kunde väcka människornas uppmärksamhet i god tid, och därigenom, om den inträngde i bostäderna, säkrare förekomma olyckor. Flera sådana förslag hade framkommit, och medicinalstyrelsen, som med uppmärksamhet följde frågans utveckling, skulle icke underlåta att, om och när lämpligare och ofarligare metoder bleve kända, bringa detta till Kungl. Maj:ts kännedom i och för de åtgärder, som kunde därav bliva en följd.

Det hade föreslagits, att hela förevarande fråga skulle göras till föremål för en närmare utredning med anlåtande av sakkunskap på läkarvetenskapens, byggnadsteknikens m. fl. områden. Medicinalstyrelsen hade givetvis intet att erinra häremot, men ansåge, att Kungl. Maj:t redan nu och innan resultatet av en sådan närmare utredning kunde föreligga skulle kunna upptaga förestående förslag till prövning.

Styrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t måtte

dels uppdraga åt skolöverstyrelsen att tillse, att undervisning vid rikets skolor meddelas även angående bostadsohyran och dess bekämpande,

dels uppdraga åt medicinalstyrelsen ej mindre att låta författa ett flygblad angående bostadsohyran och dess bekämpande för utdelning till allmänheten genom tjänsteläkare, distrikts-, epidemi- och dispensärsköterskor, barnmorskor och barnavårdsnämnder, än även att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till anordnande på statens bekostnad av för deltagarna kostnadsfria kurser för utbildning i förgörande av ohyra särskilt genom cyanvätegasbehandling,

dels ock slutligen i 8 § hälsovårdsstadgan införa en bestämmelse av innebörd, att bostadslägenhet, i vilken väggohyra finnes, skall jämte i lägenheten befintligt bohag befrias från ohyra, innan hyresgäst avflyttar från lägenheten.

Frågan om begagnande av cyanväte till förgörande av ohyra har varit föremål för särskild utredning. Genom brev den 23 juli 1926 bemyndigade Kungl. Maj:t medicinalstyrelsen att tillkalla två sakkunniga för biträde dels vid utarbetande av en lärobok i cyanvätegasbehandling dels ock vid utredning om och i vad mån dåvarande föreskrifter i ämnet borde underkastas ändring eller utökas med ytterligare föreskrifter. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade styrelsen två sakkunniga personer, varefter styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 maj 1927 anmälde, att den ene av dessa utarbetat ett utkast till lärobok, vilket vore föremål för styrelsens prövning, samt att styrelsen efter överläggning med de sakkunniga funnit önskvärt att

Användningen av cyanvätemetoden.

föreslå vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande cyanvätegasbehandling. Anledningen till de föreslagna ändringarna vore den, att ett flertal olycksfall och dödsfall inträffat i samband med dylik behandling. Särskilt hade år 1925 varit ödesdigert i sagda hänseende så att styrelsen varit allvarligt betänkt på att hos Kungl. Maj:t hemställa om förbud mot metodens vidare användning. Två omständigheter hade emellertid bidragit till att en dylik hemställan icke gjorts. Dels vore nämligen cyanvätemetoden den enda hittills kända fullt tillförlitliga metoden för förgörande av ohyra, och nämnda metod hade på grund därav vunnit allt större spridning i ett stort antal länder, dels kunde det påstås, att om erforderlig uppmärksamhet och varsamhet iakttoges vid metodens utövande, olyckshändelser kunde förhindras.

Vid skrivelsen voro fogade förslag till erforderliga författningsändringar.

Sedan yttrande över medicinalstyrelsens hemställan inhämtats från överståthållarämbetet, utfärdade Kungl. Maj:t den 7 oktober 1927 dels kungörelse (nr 387) om ändrad lydelse av §§ 9, 26 och 39 i giftstadgan den 7 december 1906 (nr 114) och dels kungörelse (nr 388) angående begagnande av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur.

Enligt sistnämnda författning gäller, att den, som vill bruka cyanväte för angivet ändamål, har att söka tillstånd därtill hos medicinalstyrelsen. Tillstånd må meddelas endast den, som genom intyg av sakkunnig och i bostadshygien förfaren, av medicinalstyrelsen godkänd person styrkt sig äga noggrann kännedom *ej mindre* om de i giftstadgan meddelade föreskrifterna om handhavande och förvarande av sådana giftiga ämnen, som erfordras för gasbehandling, *än även* om cyanvätetets framställningssätt och egenskaper samt om det tillvägagångssätt, som i enlighet med av medicinalstyrelsen meddelade föreskrifter skall tillämpas vid gasbehandlingen. Tillstånd beviljas för en tid av ett år i sänder men kan av medicinalstyrelsen återkallas före utgången av nämnda tid, därest innehavaren visar oskicklighet eller vårdslöshet vid utövandet av sin verksamhet. Har oskickligheten eller vårdslösheten varit av ringare grad må återkallelsen avse endast viss tid. Närmare föreskrifter givas om huru sökande skall styrka sin behörighet och lämplighet för erhållande av tillstånd. Den, som erhållit tillstånd, skall innan han inom viss ort begagnar sig av tillståndet, göra skriftlig anmälan härom hos hälsovårdsnämnden i orten. Vill någon utföra gasbehandling, skall han senast dagen före behandlingen skriftligen anmäla det hos hälsovårdsnämnden i orten med angivande av tid och plats för behandlingen. Inom en månad efter behandlingen skall rapport däröver avgivas till medicinalstyrelsen. Det tillkommer styrelsen att meddela föreskrifter angående tillvägagångssättet vid gasbehandling och de åtgärder, som till förekommande av olycksfall därvid skola vidtagas särskilt i avseende å bostadslägenheter och andra rum inomhus samt å fartyg. Den, som utan att vara därtill berättigad brukar cyanförening till förgörande av ohyra, straffas enligt giftstadgan med böter från och med tjugufem till och med femhundra kronor. Begår någon sådan förseelse under tid, för vilken honom meddelat tillstånd återkallats, är straffet böter från och med femhundra till och med ettusen kronor.

Med stöd av nyssnämnda bemyndigande har medicinalstyrelsen den 1 november 1927 utfärdat kungörelse angående tillvägagångssätt och åtgärder vid gasbehandling med cyanväte för förgörande av ohyra och andra djur.

Den förenämnda läroboken utkom av trycket under år 1928.

I detta sammanhang bör beaktas, att vid 1928 års riksdag i en inom andra kammaren väckt motion (nr 396) hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förnyad utredning rörande begagnandet av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Motionen avstyrktes av vederbörande utskott (andra kammarens andra tillfälliga utskott, utl. nr 3) och föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

Vid upprättandet av det här förut behandlade förslaget till ändringar i hälsovårdsstadgan, avseende åtgärder mot råttor och möss, beaktades jämväl behovet av bestämmelser rörande bostadsohyra, och förslaget upptog i följd härav även föreskrifter i detta hänseende. I olikhet med stadgandena rörande råttor och möss avsågo förevarande bestämmelser i förslaget såväl stad som landsbygd. I 1 respektive 35 § av hälsovårdsstadgan skulle enligt förslaget införas bestämmelse om hälsovårdsnämnds skyldighet att verka för vidtagande av åtgärder för utrotande av ohyra. Förslaget upptog vidare tillägg till 8 § 3 mom. respektive 43 § 4 mom. av ett nytt stycke, så lydande:

»Där sådant prövas av behovet påkallat, äger hälsovårdsnämnden föreskriva, att i fråga om boningsrum, kläder eller bohag skola vidtagas erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra.»

Underlåtenhet att efterkomma föreskrift, som meddelats med stöd av den nytillagda bestämmelsen, skulle enligt stadgande i 27 § andra stycket respektive 52 § andra stycket beläggas med böter från och med fem till och med ett-tusen kronor.

I fråga om inhämtande av yttranden över detta förslag får jag hänvisa till vad jag härutinnan tidigare anfört (s. 13). Jämväl i denna del har förslaget i allt väsentligt tillstyrkts av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. För huvudpunkterna i yttrandena ber jag nu få redogöra.

I fråga om behovet av åtgärder mot bostadsohyra har *medicinalstyrelsen* liksom i fråga om råttor och möss anfört, att behovet av föreskrifter i ämnet torde vara så allmänt erkänt, att styrelsen icke ansågo sig behöva närmare ingå därpå.

Flera av de hörda läkarna hava särskilt uttalat sig om förekomsten av ohyra. *Förste provinsialläkaren i Skaraborgs län* anför sålunda:

Bostadsohyra syntes vara rätt allmänt förekommande inom länet. Dittintills hade endast ringa intresse ägnats bekämpandet av denna form av sanitär olägenhet. Nödvändigheten av att lämpliga åtgärder vidtoges däremot gjorde sig därför kännbar, varför de förslagna bestämmelserna måste hälsas med tillfredsställelse av hygienens målsmän.

Inom socialdepartementet upprättat förslag.

Yttranden över sistnämnda förslag.

Behovet av åtgärder mot bostadsohyra.

Förste provinsialläkaren i Gävleborgs län framhåller:

Under år 1928 hade samtliga tjänsteläkare i länet tillfrågats om förekomsten av ohyra i bostäder. Av svaren hade framgått, att ohyra numera i allmänhet syntes förekomma endast i ringa grad inom länet. Dock vore det uppenbart, att förtydliganden och förstärkande av hälsovårdsstadgan i förevarande avseende vore lämpligt.

T. f. förste stadsläkaren i Göteborg har — med instämmande av *hälsovårdsnämnden* och *magistraten därstädes* — yttrat:

Ohyrans spridning sammanhängde i mycket med bristande renlighet. Man mindes allt för väl den stormvåg av ohyra, som följde kristiden i spåren. Nu hade förhållandena åter blivit så att säga normala. I stort sett kunde man nog konstatera, att ohyran sakta och säkert förlorade terräng. Bostadsinspektionens erfarenhet angående ohyrans förekomst i Göteborg kunde ej statistiskt åskådliggöras, emedan inga systematiska undersökningar företagits. Däremot vore de erfarenheter, som gjorts under ett intensivt desinsektationsarbete vid statens järnvägar, belysande. För närvarande utfördes endast en ringa bråkdel av det antal rökningar, som årligen ifrågakomme, när arbetet startades. Följande exempel kunde anföras. Om antalet rökningar inom tre av de mest hemsökta bansektionerna i övre Norrland sattes till 100 år 1921, visa åren 1922—1927 siffrorna 53, 41, 23, 28, 23 och 19. Då man nu visste, att flertalet av de utrymmen, som visat sig vara bemängda med ohyra, verkligen rökats, helst som personalen varit intresserad för arbetet, torde man av de anförda siffrorna kunna utläsa dels en tidigare mycket avsevärd nedgång i ohyrans förekomst, dels tecken på en numera inträdd relativ stagnation. I den mån sistnämnda slutsats visade sig vara riktig, torde stagnationen bero på, att en viss procent av statens järnvägars personal inom dessa områden ännu bruste i personlig hygien. Å andra sidan kunde man inom vissa sydligt belägna bansektioner konstatera så stark tillbakagång, att den gäve förhoppning om ohyrans försvinnande inom överskådlig tid.

Även i Göteborg hade man kunnat konstatera en tillbakagång i fråga om ohyrans förekomst. Nu rådande standard beträffande bostäder och bostadsvård vore en helt annan än den, som ifrågakomme för tio eller tjugo år sedan. Detta hindrade dock icke, att ohyran behölle sitt grepp om en mängd personer och familjer med mindre god förståelse för hälsovårdens enklare krav.

Kampen mot ohyran hade på sista tiden mötts av en ej förutsedd komplikation. I allt större utsträckning försåges nya hyreshus — och detta gällde även hus för arbetare och småfolk — med centraluppvärmning, samtidigt som de för ventilationens skull utrustades med över vattentaket uppdragna ventilationskanaler. Genom dessa anordningar hade mellan olika lägenheter uppstått möjlighet till passage för ohyran och det hade i ej få fall kunnat konstateras, hurusom en större hyresfastighet på otroligt kort tid fullständigt infekterats med ohyra från en enda familj med bristfällig hygien. Ohyan hade gjort en verklig framstöt, som inte uteslutande sammanhängde med bostadsvården. Då fallen underkastats noggrann undersökning, torde förklaringen till fenomenet vara i huvudsak riktig.

Sistnämnda sätt för ohyrans spridning framhålles jämväl i andra utlåtanden.

Sveriges fastighetsägareförbund har liksom i fråga om råttor och möss funnit det vara av största betydelse och säkerligen nödvändigt, att åtgärder från samhällets sida vidtoges.

Svenska hälsovårdstjänstemannaförbundets styrelse yttrar bland annat:

Till hälsovårdsmyndigheterna inkomme ofta klagomål över ohyra i bostäder och rådfrågningar angående bekämpandet av densamma. Från fastighetsägarnas sida hade ofta begärts hjälp att övertyga vissa hyresgäster om nödvändigheten av cyanvätebehandling inom egendomen. Det hade nämligen i ett stort antal fall inträffat, att hyresgäster, som haft sina lägenheter belägna intill eller i närheten av en viss lägenhet, där cyanvätebehandling skulle äga rum, genom ren oginhet omöjliggjort en sådan behandling. I många fall kunde hälsovårdsmyndigheterna i brist på lagligt stöd intet göra. I fråga om ohyrans, i första hand vägglössens, spridning syntes flera orsaker därtill vara medverkande, orsaker, som en lagstiftning i ämnet skulle giva hälsovårdsmyndigheterna möjlighet att om icke helt och hållet så dock till stor del undanröja.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Malmöhus och Värmlands län, förste provinsialläkaren i Södermanlands län, hälsovårdsnämnderna i Kalmar och Karlskrona samt Sveriges fastighetsägareförbund hava framhållit, att de föreslagna bestämmelserna icke äro tillräckligt vägledande, därvid i vissa yttranden påpekats behov av direktiv eller råd och anvisningar för bestämmelsernas tillämpning.

Innebället av de föreslagna bestämmelserna i ämnet.

Behov av fullständigare bestämmelser än de föreslagna.

Av *länsstyrelserna i Östergötlands, Värmlands och Västernorrlands län* avgivna yttranden i denna del, vilka äro återgivna i det föregående (s. 18), hava avseende jämväl å bestämmelserna om ohyra.

Hälsovårdsnämnden i Karlskrona anmärker, att av förslaget ej framginge, om ett föreläggande att vidtaga åtgärder kunde meddelas hyresvärd eller hyresgäst eller båda. Vid förekomst av ohyra i en lägenhet hade det ofta varit tvistigt, om den dithörts av den hyresgäst, som för tillfället bebodde lägenheten eller om den funnits, innan denne hyresgäst inflyttat. Utrotandet av ohyra i hyreslägenheter kunde knappast åläggas fastighetsägaren, ehuru denne dock hade ett betydligt intresse av dess motarbetande på grund av faran för spridning till angränsande lägenheter.

Sveriges fastighetsägareförbund har funnit de föreslagna bestämmelserna icke på långt när uttömmande. Förbundet framhåller vikten av bestämmelser om förebyggande åtgärder mot ohyrans, vilka vore de enda i längden ändamålsenliga och tillfyllestgörande. Vidare anför förbundet:

Förslaget till nya lagbestämmelser löste ej de många juridiska spörsmål, som vid företagande av utrotningsåtgärder nödvändigtvis uppkomme mellan hyresvärdar och hyresgäster. Det torde icke kunna bestridas, att på detta rättsområde för närvarande rådde ett tillstånd, som enligt förbundets mening icke utan skäl kunde betecknas såsom kaos. En hyresvärd visste för närvarande icke med någon säkerhet, huruvida han själv vore skyldig bevisa, att det varit hyresgästen, som dragit in ohyra i sin lägenhet, eller om det vore hyresgästen, som skulle visa, att han själv vore oskyldig därtill. En hyresvärd visste icke, huruvida han vore skyldig utgiva ersättning för intrång i nyttjanderätten till sådan hyresgäst, som icke haft ohyra i sin lägenhet, men som nödgats bortflytta för några dagar i anledning av desinfektion inom närbelägna lägenheter. Han visste heller icke, efter vilka grunder en sådan ersättning i så fall skulle beräknas. Han visste icke, om han kunde hindra en hyresgäst, som förde med sig ohyra i bohaget, att inflytta i huset. Han visste icke ens, om han hade rätt att påfordra att före inflyttningen få *besiktiga* bohaget,

Enligt förbundets mening hade det varit önskvärt, om den hittills verkställda utredningen även tagit fasta på möjligheten att samtidigt bringa reda i det juridiska bedömandet av alla de rättigheter och skyldigheter, som i här berörda hänseende tillkomme och åvilade hyresvärdar och hyresgäster. Förbundet insåge emellertid nödvändigheten av, att effektiva åtgärder från samhällets sida till skydd mot bostadsohyra snarast måtte vidtagas och ansåge sig därför icke kunna förorda, att dessa åtgärder uppsköttes eller fördröjdes i avvaktan på en nödvändig men säkerligen tidsödande utredning rörande nu vidrörda juridiska spörsmål. Förbundet tillåte sig dock för erhållande av en viss säkerhet och reda böra förorda, att i hälsovårdsstadgan infördes en erinran om, att vidtagandet av de åtgärder, som hälsovårdsmyndigheterna med stöd av de nya bestämmelserna kunde komma att ålägga hyresvärdar eller hyresgäster, icke finge inverka på hyresvärdarnas och hyresgästernas inbördes rättigheter och skyldigheter enligt ingånget *hyresavtal*. Det förhållandet t. ex., att hälsovårdsnämnden ålade en hyresgäst skyldighet att ställa sin lägenhet till förfogande, finge icke utan vidare tagas till intäkt för ett anspråk från hyresgästens sida att av hyresvärden erhålla ersättning för, att han nödgats hålla sig borta från sin lägenhet under desinfektionsåtgärdernas vidtagande. Ej heller finge, för att taga ett annat exempel, en hyresgäst under återopande av, att hyresvärden blivit ålagd att verkställa rökning i hans lägenhet, taga detta förhållande i och för sig såsom intäkt för en befrielse för honom att ersätta kostnaden för rökningen. Över huvud krävde frågan om vem som skulle ersätta kostnaden för vidtagandet av erforderliga desinfektionsåtgärder ett närmare övervägande. Om det fall skulle inträffa, att varken hyresvärden eller hyresgästen ansåge sig hava skyldighet eller hade förmåga att bestrida kostnaden för desinfektionen, så uppstode genast frågan, huruvida alla utrottningsåtgärder i så fall skulle inhiberas. Ett dylikt resultat bleve givetvis i de flesta fall synnerligen otillfredsställande, och spörsmålet gällde då, om det allmänna skulle nöja sig därmed.

T. f. förste stadsläkaren i Göteborg berör i viss mån de av fastighetsägareförbundet omförmälda svårigheterna. Han anför:

Sällan kunde den, som vore primärt skyldig till ohyrans förekomst, utpekas. Statens järnvägar hade här kunnat gå fram med större effekt. Varje familj, som skulle flytta in i en statens järnvägar tillhörig lägenhet, vore i fråga om ohyra ålagd självdeklaration. Inom vissa sektioner rökte man till och med allt bohag som underginge förflyttning. Något i samma väg vore ogenomförbart å den allmänna bostadsmarknaden och i flertalet fall torde hälsovårdsnämnden komma att sväva i okunnighet om, vem som vore den primärt skyldige. Tro-
ligen bleve följden, att nämnden finge söka framtinga rökning omedelbart innan ny hyresgäst inflyttade i en lägenhet, som tidigare varit i påfallande grad bemängd med ohyra. Den skyldige, hyresgästen, flyttade vidare med sina infekterade möbler och den oskyldige, husägaren, finge stå ansvar och kostnad.

I detta sammanhang må nämnas, att *länsstyrelsens i Örebro län* i det föregående (sid. 19) återgivna yttrande jämväl avser de föreslagna bestämmelserna rörande bostadsohyra.

Rökning av
lägenhet före
avflyttning
därifrån.

I fråga om innehållet av de föreslagna bestämmelserna anför vidare *medicinalstyrelsen* följande.

Styrelsen hade tidigare föreslagit införandet i 8 § hälsovårdsstadgan av en bestämmelse av innebörd, att bostadslägenhet, i vilken väggohyra funnes, skulle jämte i lägenheten befintligt bohag befrias från ohyra, innan hyresgäst avflyttade från lägenheten. Styrelsen ville emellertid nu uttala sina betänklig-

heter mot en sådan bestämmelse. Det torde nämligen med skäl kunna ifrågasättas, om en sådan åtgärd vore praktiskt genomförbar; särskilt i vissa orter, exempelvis Stockholm, där å ena sidan bostadsohyran visat sig vara synnerligen allmänt förekommande särskilt i smålägenheter, och å andra sidan omflyttningarna vore synnerligen talrika och koncentrerade till tiden 1 april och 1 oktober, syntes bestämmelsen icke kunna annat än i undantagsfall omsättas i praktiken, och i varje fall torde, även med straffbestämmelser för husägaren, hyresgästen eller båda, uraktlåtenhet att verkställa föreskrivet ohyresutrotande före avflyttningen icke kunna förhindra massomflyttningarna i april och oktober. Det vore fara värt, att bestämmelsen sålunda bleve en bestämmelse allenast på papperet. Styrelsen funne sig därför föranlåten att frångå sitt tidigare förslag och anslöte sig i huvudsak till det förslag härutinnan, som utarbetats inom socialdepartementet.

Jämväl *t. f. förste stadsläkaren i Göteborg* framhåller de svårigheter, som skulle uppstå, om rökning av bostadslägenheter komme att sammanfalla med flyttningsterminer.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, förste provinsialläkaren i samma län och *t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län* ansluta sig däremot till den av medicinalstyrelsen tidigare föreslagna bestämmelsen.

Beträffande innehållet av bestämmelserna må slutligen nämnas, att *t. f. förste stadsläkaren i Stockholm* och *Stockholms stads hälsovårdsnämnd* påyrkat stadgande om rökning av auktionsgods. Till stöd härför anföres:

Rökning av
auktionsgods.

Till de mest verksamma faktorerna för spridning av bostadsohyra hörde bortauktionering av möbler. Nedlusade soffor o. d. inlämnades synnerligen ofta för bortauktionering och i regel hände det att köparen ej iakttog ohyran förrän hans bostad blivit nedlusad; uppmärksammade han ohyran förekomme det ej sällan att möbelen omedelbart återsändes till förnyad bortauktionering. Hälsovårdsnämnd kunde enligt förslaget givetvis påbjuda cyanvätebehandling av auktionsgods, men ifrågasättas kunde huruvida icke i hälsovårdsstadgan borde intagas en generell bestämmelse om avlusning av alla för auktionering avsedda möbler och husgeråd, med vissa undantag, t. ex. för föremål av konst eller historiskt värde.

Dylik bestämmelse har jämväl påkallats av *Sveriges fastighetsägareförbund*.

Frågan om kostnaden för de åtgärder, som kunna komma att föreskrivas, har på sätt den lämnade redogörelsen utvisar berörts i vissa yttranden, bland annat i samband med uttalanden angående behov av fullständigare bestämmelser än de föreslagna. Även eljest har denna fråga beaktats.

Kostnaden
för åtgär-
derna och
ansvarigheten
för densamma.

Styrelsen för svenska stadsförbundet anför sålunda:

Om ett önskvärt utrotningskrig mot ohyran skulle kunna fullföljas i den omfattning, promemorian antydde, syntes detta visserligen förutsätta icke så obetydliga kostnader för beredande av avlusningsmöjligheter. Men då kommunernas egna myndigheter själva finge bestämma åtgärdernas omfattning och åtminstone i någon utsträckning ersättning torde kunna utkrävas av allmänheten för begagnande av kommunens anordningar, torde ej heller på denna punkt någon invändning behöva göras.

I fråga om ansvarigheten för kostnaderna anför *hälsovårdsnämnden i Halmstad*, att kostnaderna lämpligen torde kunna läggas antingen på kommunerna el-

ler på de enskilda personer, i vilkas lägenheter åtgärderna skola vidtagas. *Stadsfullmäktige i Halmstad* hava åberopat hälsovårdsnämndens utlåtande såsom yttrande i ärendet. En ledamot av stadsfullmäktige har emellertid reserverat sig mot utlåtandet i denna del under anförande, att kostnaderna i första hand borde bäras av fastighetens ägare med rätt för denne att i fall av befogenhet göra sig ersatt för kostnaderna av den eller de hyresgäster, som varit vållande till att fastigheten blivit behäftad med ohyra.

Upplysnings-
verksamhet
såsom led i
bekämpandet
av ohyrans.

Under hänvisning till sitt uttalande i yttrandet den 19 januari 1925 (s. 30). att fortsatt upplysning angående bostadsohyra och dess bekämpande stode i främsta rummet i fråga om åtgärder mot ohyrans, har *medicinalstyrelsen* förklarar sig fortfarande omfatta denna mening och anført, att upplysningen borde ombesörjas av skolöverstyrelsen, i vad anginge undervisning i skolorna, och av medicinalstyrelsen i form av ett flygblad.

Förste provinsialläkaren i Östergötlands län anser en av de bästa åtgärderna för åstadkommande av ett verksamt utrotande av bostadsohyran vara rationell upplysning angående bostadsohyrans förekomst, dess spridningssätt och olägenheter samt sätten för dess bekämpande. Jämväl *t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län* förordar anordnande av upplysningsverksamhet i dessa hänseenden.

Sveriges fastighetsägareförbund anmärker, som redan nämnts, att förslaget icke gäve något tydligt uttryck åt nödvändigheten att vidtaga *förebyggande* åtgärder mot ohyrans spridning. Åtgärder av sådant slag vore enligt förbundets mening de enda, som i längden komme att visa sig verkligt ändamålsenliga och tillfyllestgörande. Såsom lämplig åtgärd i sådant syfte kunde förbundet framhålla, att hälsovårdsnämnderna ålades att bedriva effektiv upplysningsverksamhet rörande vådan och olägenheten av väggohyra samt angående lämpligt sätt för dess bekämpande.

Svenska hälsovårdstjänstemannaförbundets styrelse har framhållit, att genom medicinalstyrelsens försorg borde till allmänhetens upplysning utgivas särskilda råd och anvisningar angående vad som vore att iakttaga för utrotande av bostadsohyra. Erfarenheten hade nämligen givit vid handen, att stor okunnighet i detta avseende vore rådande hos mången.

I detta sammanhang har *medicinalstyrelsen* betonat önskvärdheten av att på statens bekostnad anordnades kostnadsfria kurser för utbildning i förgörande av ohyra bland annat genom cyanvätegasbehandling. Styrelsen framhåller jämväl, att de sålunda ifrågasatta kurserna borde planeras även med tanke på ohyrebekämpande i bostäder genom andra förfaringssätt än genom cyanvätegasbehandling. I den genom medicinalstyrelsens försorg efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 juli 1926 utarbetade läroboken i cyanvätegasbehandling för förgörande av ohyra och andra djur hade styrelsen uttryckligen framhållit, att på grund av de faror, som vore förbundna med cyanvätegasens användande, densamma borde tillgripas blott då man icke kunde reda sig med andra medel av ofarlig art och att särskilt i byggnader, i vilka spridning av cyanvätegasen icke kunde förhindras, sådana medel borde komma till användning.

Jämväl förste provinsialläkaren i Östergötlands län, t. f. förste provinsialläkaren i Västmanlands län, t. f. förste stadsläkaren i Stockholm och Stockholms stads hälsovårdsnämnd framhålla vikten av att sådana kurser anordnas.

Liksom i fråga om råttor och möss finner jag utredningen klart ådagalägga, att åtgärder mot bostadsohyra äro erforderliga. Det synes mig jämväl tydligt, att nuvarande författningsbestämmelser äro i behov av komplettering för att bereda hälsovårdsmyndigheterna det stöd, som kräves för ett effektivt bekämpande av ohyran.

Departement-
chefen.

Enligt det förslag, som upprättats inom departementet för avhjälpande av bristen å föreskrifter i ämnet, skulle bestämmelserna mot ohyra till skillnad från stadgandena rörande råttor och möss avse såväl stad som landsbygd. Någon erinran mot förslaget i denna del har icke framställts. På sätt jag nämnde i fråga om den av mig förordade utvidgningen av stadgandena rörande råttor och möss till att avse jämväl landsbygden, lärer det icke vara anledning befara, att hälsovårdsnämnderna å landsbygden skola ingripa utan att tillräckliga skäl därtill föreligga. Jag finner mig således böra tillstyrka införande jämväl för landsbygdens del av föreskrifter mot ohyra.

Vad angår innehållet av bestämmelserna, synes vad jag därom anført beträffande åtgärder mot råttor och möss i stort sett äga tillämpning jämväl i fråga om åtgärder mot bostadsohyra. Jag tillåter mig därför att i dessa avseenden i huvudsak hänvisa till vad jag härutinnan förut yttrat (s. 23—24). Bestämmelserna torde således böra innebära rätt för hälsovårdsnämnd att föreskriva erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra, där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda. I synnerhet på landsbygden torde hälsovårdsnämnder av ekonomiska skäl kunna finna sig föranlättna att ej påbjuda rökning av lägenheter, där dylikt påbud måhända eljest skolat meddelas. Å landsbygden äro nämligen möjligheterna att för ringa kostnad få rökning verkställd givetvis i allmänhet mindre än i städer. Att jämväl andra omständigheter än av ekonomisk natur kunna utgöra hinder mot föreskrift om rökning av en lägenhet är tydligt, exempelvis då i lägenheten äro inhysta sjuka personer, som ej lämpligen kunna flyttas. Överhuvud taget måste naturligen en hälsovårdsnämnd vid meddelande av nu ifrågavarande föreskrifter noga beakta, att några enskildas berättigade intressen icke trädas för nära. Liksom i fråga om bekämpandet av råttor och möss hör det ankomma å medicinalstyrelsen att meddela råd och anvisningar till ledning för avgörandet, vilka åtgärder som böra vidtagas. Jag vill här erinra om medicinalstyrelsens uttalande i det förut återgivna yttrandet den 19 januari 1925 (s. 31), att flera förslag att undanröja de faror, som vore förknippade med den effektivaste utrotningsmetoden, cyanvätegasbehandlingen, framkommit samt att medicinalstyrelsen, som med uppmärksamhet följde frågans utveckling, icke skulle underlåta att, om och när lämpligare och ofarligare metoder bleve kända, bringa detta till Kungl. Maj:ts kännedom i och för de åtgärder, som därav kunde bliva en följd. Något meddelande om att sådan metod blivit utexperimenterad har hittills icke lämnats

från styrelsen. Enligt vad jag inhämtat anses en methods användbarhet icke kunna tillförlitligen bedömas utan att tämligen omfattande försök verkställas. Sålunda bör rökning ske av ett större antal lägenheter och därefter en viss tid, omkring ett halvt år, förflyta; uppträder ej ohyra under denna tid i en lägenhet, torde det kunna antagas, att ohyran dödats vid rökningen av lägenheten.

Sveriges fastighetsägareförbund har i sitt yttrande till närmare behandling upptagit vissa juridiska spørsmål, som enligt förbundets uttalande nödvändigt uppkomme mellan hyresvärdar och hyresgäster, och framhållit, att förslaget till bestämmelser icke löste dessa spørsmål. Förbundet har väl funnit en utredning om berörda spørsmål icke böra föranleda uppskov med vidtagandet av åtgärder till skydd mot bostadsohyra men hemställer om införande i hälsovårdsstadgan av en erinran om att vidtagandet av de åtgärder, som hälsovårdsmyndigheterna med stöd av de nya bestämmelserna kunde komma att ålägga hyresvärdar eller hyresgäster, icke finge inverka på hyresvärdarnas och hyresgästernas inbördes rättigheter och skyldigheter enligt ingånget hyresavtal. Den sålunda gjorda hemställan kan jag icke tillstyrka. Utan vidare torde det vara klart, att en dylik erinran icke lämpligen bör införas i hälsovårdsstadgan. För övrigt vill det synas, som om en sådan erinran skulle vara överflödig, då hälsovårdsmyndigheternas åtgöranden i förevarande avseende väl näppeligen kunna hava den av förbundet omförmälda inverkan.

I ett par yttranden hava föreslagits bestämmelser om skyldighet att verkställa rökning av bostadslägenhet jämte däri befintligt bohag före innehavarens avflyttning därifrån samt om enahanda skyldighet beträffande auktionsgods. Dylika bestämmelser skulle otvivelaktigt verksamt bidra till ohyreutrotandet, men praktiska svårigheter torde för närvarande möta mot deras införande. Jag kan således icke biträda nämnda förslag.

Jämväl i fråga om kostnaden för nu förevarande åtgärder och ansvarigheten för densamma tillåter jag mig återropa vad jag härutinnan tidigare anført vid behandlingen av frågan om åtgärder mot råttor och möss (s. 25). Jag vill tillägga, att enligt vad jag inhämtat hos ett par firmor i Stockholm, som syssla med cyanväterökning, kostnaden för rökning av ett rum i Stockholm kan beräknas till omkring 15—20 kronor, av två rum till omkring 15 kronor rummet samt av 10 rum eller flera till omkring 10 kronor rummet; härtill komma eventuella kostnader för bostad å annat håll under den tid, rökningen gör bostaden obeboelig, eller omkring tre dygn. I flera yttranden har berörts ett spørsmål, som står i samband med frågan om ansvarigheten för kostnaderna, nämligen mot vem hälsovårdsnämnds åläggande att vidtaga åtgärder bör riktas. Att giva några allmängiltiga regler i nämnda hänseende torde icke låta sig göra, utan även här läres det komma an på omständigheterna i det särskilda fallet. I detta sammanhang vill jag beträffande den av Sveriges fastighetsägareförbund framkastade frågan, huruvida åtgärder skulle inhiberas, om varken hyresvärd eller hyresgäst anser sig hava skyldighet att bestrida kostnaden för rökningen, erinra, att den, som ålagts att vidtaga åtgärd, måste verkställa densamma vid äventyr att denna eljest jämlikt 57 § hälsovårdsstadgan på hans bekostnad mot lega vidtages av hälsovårdsnämnden.

I flera yttranden har påpekats vikten av förebyggande åtgärder mot ohyra, i främsta rummet upplysning angående ohyrans och sättet för dess bekämpande. Dessa åtgärder har i ett par yttranden, bland annat i medicinalstyrelsens, tillmätts den största betydelsen i kampen mot ohyrans. Medicinalstyrelsen har också något berört frågan, huru denna upplysningsverksamhet bör ordnas. Även enligt min mening står upplysningsarbete i främsta rummet av de åtgärder, som böra vidtagas mot ohyrans, ehuru resultat därav naturligen endast så småningom framträda. De synpunkter, medicinalstyrelsen anfört i avseende å upplysningsarbetets bedrivande, synas mig förtjänta av beaktande. Jag har emellertid ännu icke varit i tillfälle att taga slutlig ståndpunkt till frågan, utan ytterligare utredning torde vara erforderlig. Vad angår medicinalstyrelsens i detta sammanhang gjorda uttalande om anordnande av kostnadsfria kurser för utbildning i förgörande av ohyra, varom förslag väckts jämväl i andra yttranden, vill jag nämna, att det torde ankomma å medicinalstyrelsen att, därest nu ifrågasatta bestämmelser varda antagna, inkomma med närmare framställning i ämnet.

I anledning av en av länsstyrelsen i Uppsala län beträffande förslagens detaljer gjord anmärkning har jag låtit utsträcka bestämmelsen om hälsovårdsnämnds befogenhet att föreskriva åtgärder för utrotande av ohyra till att avse förutom boningsrum jämväl därtill hörande utrymmen. Däremot har jag icke ansett nämnda bestämmelse böra, såsom samma länsstyrelse föreslagit, avse även samlingslokal. Ej heller har föreskrift på sätt denna länsstyrelse ifrågasatt meddelats om åtgärder för utestängande av ohyra, enär dylika åtgärder ansetts kunna hänföras till åtgärder för ohyrans utrotande.

De ändringar i hälsovårdsstadgan, som jag sålunda förordar, äro upptagna i 8 § 3 mom. och 43 § 4 mom. Ändringarna i 27 och 52 §§ avse ansvarsbestämmelserna. Tiden för ikraftträdandet har satts till den 1 januari 1931.

På grund av innebörden av de av mig föreslagna ändringarna i hälsovårdsstadgan och med hänsyn därtill, att riksdagens yttrande inhämtades över denna stadga före dess utfärdande, torde riksdagens yttrande böra inhämtas jämväl över förevarande förslag.

Departementschefen uppläser härefter ett i enlighet med förut anförda grunder upprättat förslag till *förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566)* samt hemställer, att riksdagens yttrande måtte genom proposition inhämtas över förslaget.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.